

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА І
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ
УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент 2 курсу 13-251 Мз групи
Спеціальності 262 Правоохоронна діяльність
Освітньо-професійної програми
«Правоохоронна діяльність»

Красман Павло Сергійович

Керівник: к.і.н., доцент Капарулін Ю.В.

Рецензент: д.ю.н., професор Стратонов В.М.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Вищий антикорупційний суд України як суб'єкт адміністративного права: теоретико-правові аспекти.....	11
1.1. Поняття, зміст адміністративно-правових відносин, пов'язаних з діяльністю Вищого антикорупційного суду України.....	11
1.2. Адміністративно-правове регулювання Вищого антикорупційного суду України.....	17
РОЗДІЛ 2. Правові та організаційні основи адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду України: проблемні питання.....	23
2.1. Особливості функціонування Вищого антикорупційного суду України: гарантії діяльності.....	23
2.2. Організаційне забезпечення Вищого антикорупційного суду України.....	31
2.3. Правовий статус адміністративних посад Вищого антикорупційного суду України.....	35
РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду України.....	43
3.1. Міжнародний досвід функціонування антикорупційних судів, можливості запозичення позитивних результатів.....	43
3.2. Напрями вдосконалення інформаційно-правового забезпечення діяльності Вищого антикорупційного суду України.....	52
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	71
ДОДАТОК.....	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. По міжнародним оцінкам за «індексом сприйняття корупції» за 2019 рік (2020 ще не висвітлений), Україна набрала 30 балів зі 100 можливих, тим самим посіла 126 місце зі 180 існуючих, повернувшись до показника за 2017 рік. Якщо ж порівнювати з 2018 роком – нею було отримано 32 бали. Дані показники говорять лиш про те, що запобігання, протидія та боротьба з таким «паразитуючим» явищем як корупція – мають бути беззаперечним та ключовим пріоритетом в діяльності усіх гілок влади нашої країни.

Побудована протягом останніх років нова система антикорупційних органів була не так давно доповнена кінцевим та ключовим органом – Вищим антикорупційним судом України, який є першим в історії України, що створений повністю «з нуля» по новим законодавчим правилам та з особливим підходом щодо добору кадрів. Обговорення стосовно його створення було розпочато у 2016 році, а спеціалізований Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» було прийнято 7 червня 2018 року і лише 5 вересня 2019 року він почав повноцінно функціонувати, здійснюючи правосуддя «як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень».

За рік своєї роботи – Вищим антикорупційним судом України було винесено 16 вироків (15 обвинувальних; 1 виправдувальний) по справам Національного антикорупційного бюро (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП). Однак, більша частина справ були простими (справи щодо неправомірної вигоди, використання службового становища, а також по розтраті майна), але, тим не менш, це вже хоч якийсь позитивний результат. Для порівняння, до того, як було створено Вищий антикорупційний суд, справи розглядалися НАБУ та САП у місцевих судах, в результаті кропіткої роботи – протягом

чотирьох років ними було ухвалено тільки 33 вироки. Безумовно, що наразі робити зважену оцінку діяльності даного суду зарано, оскільки пройшов всього-на-всього рік, але, якщо здійснювати прив'язку досить гучного лозунгу новобраного Президента України – Володимира Зеленського: «Весна прийде – саджати будемо», відношення якого напряму стосується Вищого антикорупційного суду, то, на превеликий жаль, даний лозунг аж ніяк не виправдав себе для тієї більшості громадян (73 %), якими дуже сильно очікувалися стрімкі кроки у цьому напрямі.

Важливим аспектом та гарантією ефективної діяльності Вищого антикорупційного суду України є адміністрування, організаційно-правове та ресурсне забезпечення, а також раціональне використання належних ресурсів кадрового, інформаційного та фінансово-господарського типу. В цьому контексті, необхідним є приділення уваги саме правовому статусу Вищого антикорупційного суду, враховуючи адміністративний аспект, аби повноцінно зрозуміти, яким чином відбувається його забезпечення.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці вчених, присвячені адміністративно-правовому регулюванню та забезпеченню діяльності судів, а також їх правовому статусу, серед яких: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, О.Л. Беспалова, Ю.П. Битяк, І.М. Білодід, В.М. Гаращук, В.В. Галуцько, С.Т. Гончарук, М.І. Горбач, Є.В. Додін, І.П. Домбровський, В.В. Доненко, Д.Г. Заброта, Я.С. Золотарьова, Д.М. Корнієнко, О.В. Кузьменко, І.В. Камінська, Ю.С. Канарик, А.М. Куліш, Є.В. Курінний, Я.В. Лазур, О.В. Легка, О.В. Литовченко, Т.В. Мінка, Р.В. Миронюк, Д.В. Мандичев, М.М. Микієвич, О.М. Музичук, В.Я. Настюк, Н.Р. Нижник, Д.В. Приймаченко, А.М. Подоляка, А.О. Собакарь, А.В. Сагун, О.В. Саленко, Н.П. Тиндик, М.М. Тищенко, В.І. Татьков, В.В. Тильчик, В.К. Шкарупа, І.М. Шопіна, П.Ю. Шпенова та інші.

Таким чином, враховуючи зазначене вище та з огляду на те, що сьогодні за сучасним вітчизняним науковим простором в принципі відсутні будь-які фундаментальні дослідження, що присвячені питанням правового статусу Вищого антикорупційного суду України, окреслена тема кваліфікаційної роботи є як ніколи актуальною та значимою.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота ґрунтується на положеннях Закону України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV, Указу Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року № 5/2015, Указу Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 року № 837, Указу Президента України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 21 листопада 2002 року № 228-IV.

Кваліфікаційна робота виконана згідно напрямів наукових досліджень кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного університету на тему: «Адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у соціально-економічній, адміністративно-політичній сферах та правоохоронній діяльності» (номер державної реєстрації 0117U001733). Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ від 30.10.2020 № 1059-Д).

Мета та завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає у тому, щоб на основі існуючих напрацювань адміністративного права та норм чинного законодавства розглянути правовий статус Вищого антикорупційного суду України, а також виокремити проблеми та сформулювати можливі рекомендації щодо подальшої перспективи

розвитку адміністративно-правового статусу цього вищого спеціалізованого суду.

Для досягнення вказаної мети у процесі дослідження було поставлено та вирішено такі **завдання**:

- визначити поняття та розглянути зміст адміністративно-правових відносин, пов'язаних з діяльністю Вищого антикорупційного суду України;

- проаналізувати адміністративно-правове регулювання Вищого антикорупційного суду України;

- з'ясувати особливості функціонування Вищого антикорупційного суду України, а також визначити гарантії його діяльності та суддів;

- дослідити організаційне забезпечення Вищого антикорупційного суду України;

- розкрити правовий статус адміністративних посад Вищого антикорупційного суду України;

- узагальнити міжнародний досвід функціонування антикорупційних судів та виявити можливості запозичення позитивних результатів;

- сформулювати напрями вдосконалення інформаційно-правового забезпечення діяльності Вищого антикорупційного суду України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, які пов'язані з адміністративно-правовим забезпеченням та функціонуванням Вищого антикорупційного суду України.

Предмет дослідження – правовий статус Вищого антикорупційного суду України.

Методи дослідження обрано з урахуванням мети і завдань кваліфікаційної роботи. Під час доведення основних теоретичних положень було використано загальнонаукові та спеціальні методи. Діалектичний метод використовувався в процесі з'ясування теоретико-

правових аспектів Вищого антикорупційного суду України як суб'єкта адміністративного права; системно-структурний та формально-правовий методи дали змогу проаналізувати правові та організаційні основи адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду України; аналітичний метод дозволив виявити проблемні питання в межах дослідження; порівняльно-правовий метод сприяв дослідженню міжнародного досвіду функціонування антикорупційних судів та дозволив виокремити позитивні результати, які можливо застосувати до вітчизняного простору; прогностичний метод допоміг сформулювати можливі напрями для подальшого вдосконалення адміністративно-правового статусу Вищого антикорупційного суду України.

Наукова новизна одержаних результатів. Кваліфікаційна робота є комплексним дослідженням, в процесі якого було здійснено спробу теоретико-правового аналізу правового статусу Вищого антикорупційного суду України, враховуючи адміністративний аспект. У межах дослідження одержано наступні результати, які мають наукову новизну, а саме:

– сформульовано поняття адміністративно-правових відносин, пов'язаних з діяльністю ВАС України як відносин, що регулюються правовими нормами адміністративного права та виникають між ВАС України, його посадовими особами, що наділяються адміністративними повноваженнями, а також підпорядкованими їм службовими особами, спрямованих на здійснення організаційного, майнового, інформаційного, документального, аналітичного забезпечення ВАС України з ціллю підтримувати незалежність, ефективність цього суду, а також обов'язковість в процесі виконання його рішень;

– з'ясовано, що в діяльності ВАС України адміністративно-правові відносини не є фундаментальними, однак, без їх якісного правового регулювання, ефективної роботи даного суду досягти неможливо;

– встановлено, що адміністративно-правове регулювання діяльності ВАС України може здійснюватися за різними напрямками, які визначають його межі, зокрема: 1) створення, реорганізації та ліквідації ВАС; 2) кадрова та фінансова робота, а також матеріально-технічне та інформаційне забезпечення ВАС України (його апарату); 3) заміщення вакантних посад державних службовців апарату ВАС України; 4) визначення меж повноважень суддів ВАС України, якими обіймаються адміністративні посади; 5) правове регулювання питань, які стосуються особистого прийому громадян у ВАС України; 6) регулювання доступу до публічної інформації; 7) регулювання суддівського самоврядування ВАС України; 8) регулювання, яке стосується захисту суддів ВАС тощо;

– вказано на необхідності закріплення адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України, а також його механізму в спеціалізованому Законі України «Про Вищий антикорупційний суд», за окремою статтею, задля подальшого удосконалення та розвитку адміністративно-правового регулювання цього суду;

– аргументовано, що існуючі на сьогодні загальні гарантії незалежності суддів (передбачені Законом України «Про судоустрій та статус суддів») та спеціальні гарантії незалежності суддів (передбачені спеціалізованим Законом України «Про Вищий антикорупційний суд») ВАС України не є систематизованими за існуючим законодавством, що можна вважати одним із ключових факторів їх неефективності;

– здійснивши аналіз положень спеціалізованого Закону України «Про вищий антикорупційний суд» було відмічено, що правовий статус осіб, які займають адміністративні посади у ВАС України – врегульовано недостатнім чином, який закріплює банкетні норми та не відображає характерні властивості діяльності даного суду, а відтак, його необхідно доопрацювати;

– з'ясовано, що існує необхідність для подальшого поглибленого аналізу практики реалізації адміністративних повноважень Голови ВАС України (його заступника), Голови Апеляційної палати ВАС України, а також керівника апарату ВАС України (його заступника), з ціллю – виявляти недоліки правового регулювання судового адміністрування та визначати напрями удосконалення антикорупційного законодавства;

– узагальнивши міжнародний досвід функціонування антикорупційних судів, виявивши позитивні та негативні аспекти їх діяльності, а також встановивши конкретні недоліки правового регулювання адміністративних відносин антикорупційних судів, було вказано на залученні єдиного можливого позитивного результату, на який потрібно вказати, а саме, щоб наші законодавці, юристи та вчена спільнота приділяли значно більшу увагу питанням, які стосуються правової регламентації адміністративно-правових відносин ВАС України, аби забезпечувати ще більшу ефективність його функціонування та не допускати реалізації у вигляді несприятливих наслідків (ризиків), що проявляються за системою антикорупційних судів як в країнах азійського та африканського регіону, так і в деяких країнах ЄС.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й викладені в роботі висновки та пропозиції становлять теоретичний та практичний інтерес і можуть бути використані в різних галузях діяльності, а саме:

– у правотворчій – під час внесення змін до спеціалізованого Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» для подальшого вдосконалення організації роботи суду;

– у правозастосовній – при вирішенні проблем та недоліків, які виникають в процесі функціонування Вищого антикорупційного суду України, а також під час вдосконалення діяльності посадових

суб'єктів цього суду, які наділяються адміністративними повноваженнями;

– у навчально–методичній – під час вивчення дисциплін «Адміністративне право України», «Адміністративний процес», а також при написанні монографій, підручників, розробці науково-методичних рекомендацій та для викладання лекцій і практичних занять.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні висновки, сформульовані в роботі, обговорювалися на засіданнях кафедри публічного та міжнародного права і правоохоронної діяльності.

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки кваліфікаційної роботи знайшли відображення в наступній публікації:

– Красман П.С. Організаційне забезпечення Вищого антикорупційного суду України: адміністративно-правовий аспект. *Магістерські студії. Альманах*. Вип. 20. Херсон. ХДУ, 2020.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Повний обсяг роботи становить 81 сторінка: основний текст – 70 сторінок, обсяг, що займає список використаних джерел і літератури (62 найменування) – 8 сторінок та обсяг, що займають додатки – 3 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ВИЩИЙ АНТИКОРУПЦІЙНИЙ СУД ЯК СУБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

1.1. Поняття, зміст адміністративно-правових відносин, пов'язаних з діяльністю Вищого антикорупційного суду України

Починаючи з 2016 року нагальною була потреба створити окремий новий суд зі спеціальними правилами добору та гарантіями незалежності суддів, компетенцією якого б був розгляд корупційних справ щодо вищих посадових осіб держави. У зв'язку з цим, одним із прогресивних кроків було прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року [1], нормами якого передбачалось створення Вищого антикорупційного суду України (далі – ВАС України). Так, згідно до п.16 Розділу XII прикінцевих та перехідних положень зазначено наступне: «Вищий антикорупційний суд утворюється та проведення конкурсу на посади суддів у цьому суді має бути оголошено протягом дванадцяти місяців з дня набрання чинності законом, який визначає спеціальні вимоги до суддів цього суду» [1].

З врахуванням викладеного, після опрацювання та обговорення на протязі двох років відповідних проєктів, вже 7 червня 2018 року було прийнято Закон України № 2447-VIII «Про Вищий антикорупційний суд» [2], повноцінне функціонування якого було розпочато 5 вересня 2019 року. Прийняття цього закону стало завершальним етапом формування, організації та функціонування національного механізму, за допомогою якого можливо ефективно боротися з корупцією. Враховуючи суттєву специфічність, яка притаманна даній категорії справ, тенденцію до збільшення їх кількості, продуктивну діяльність Національного антикорупційного бюро (далі – НАБУ) та

Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП), а також прискіпливу увагу зі сторони іноземних партнерів нашої країни в частині протидії корупції, аналіз правового статусу ВАС України має досить вагому актуальність. У зв'язку з цим, виникає необхідність з'ясувати теоретичні і практичні аспекти правового статусу ВАС України як суб'єкта адміністративного права та учасника адміністративно-правових відносин.

Ключовим завданням ВАС України є «здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними кримінальних правопорушень та судового контролю за досудовим розслідуванням цих кримінальних правопорушень, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства» [2] (ст. 3 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»). Наведене положення дає можливість вказати, що ВАС України буде здійснювати притягнення до кримінальної відповідальності посадових (службових) осіб суб'єктів адміністративного права, що вчиняють корупційні та пов'язані з ними кримінальні правопорушення. Виходячи з цього, можна констатувати, що основоположна діяльність цього суду, яка пов'язується із безпосереднім здійснення правосуддя, на нашу думку, не являється об'єктом адміністративно-правового регулювання. В той же час, мають місце бути різні позиції вчених, якими стверджується про важливість адміністративно-правових відносин за сферою функціонування судів в Україні. На нашу думку, даний вектор напряму відноситься до ВАС України як учасника адміністративно-правових відносин. Отож, з позиції В.С. Четверікова вказується на включенні до предмета адміністративного права не лише діяльності органів виконавчої влади,

але й відносин з управлінським відтинком, які формуються в процесі здійснення законотворчої діяльності та правосуддя [3, с. 132]. В свою чергу, І.Д. Прошута наголошує: «суди є органами публічної влади, специфічність діяльності яких і потреба створення умов незалежного та неупередженого здійснення правосуддя обумовлюють необхідність існування численних адміністративно-правових відносин, що виникають під час організації їх діяльності» [4, с. 164].

Нами підтримується міркування М.П. Запорожця, яким відмічається субсидіарний, допоміжний характер адміністративно-правових відносин, які пов'язуються з діяльністю місцевого загального суду та поряд з цим, робиться акцент на важливості окреслених відносин, тому що осмислення їх сутності дає можливість визначити межі зовнішніх адміністративно-владних повноважень зі сторони органів державної влади стосовно суді і внутрішніх адміністративно-владних повноважень зі сторони керівництва суду стосовно суддів [5, с. 31].

Загалом, виходячи з концепцій, представлених вченими вище, на нашу думку, переважно за рахунок адміністративно-правових норм урегульовуються відносини, які формуються в процесі функціонування ВАС України, обранні та призначенні на посади суддів, а також під час формування його апарату та організації його діяльності. Відмітимо, що в діяльності ВАС України адміністративно-правові відносини не є фундаментальними, однак, без їх якісного правового регулювання, ефективної роботи даного суду досягти неможливо.

Аналізуючи правовий статус ВАС України як учасника адміністративно-правових відносин, потрібно відмежовувати його від суб'єкта адміністративного права з цим правовим статусом. З цього приводу слід виокремити думку В.Б. Авер'янова, який говорить, що «поняття адміністративно-правовий статус охоплює комплекс конкретно визначених суб'єктивних прав і обов'язків, які закріплені за відповідним

суб'єктом нормами адміністративного права та реалізуються цією особою як у адміністративних правовідносинах, так і поза ними» [6, с. 194].

Отже, правовий статус за загальним його розумінням можна трактувати як юридично закріплений статус суб'єкта в суспільстві, вираження якого проявляється в системі прав і обов'язків, які встановлені нормами права.

З метою продовження, зазначимо, що у зв'язку з не так давно прийнятим Законом України «Про Вищий антикорупційний суд», наукова спільнота ще не встигла ґрунтовно дослідити адміністративно-правові відносини даного суду, а також його правовий статус саме як учасника адміністративно-правових відносин та суб'єкта адміністративного права.

На нашу думку, саме Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» у поєднанні із Законом України «Про судоустрій та статус суддів» – це два ключові нормативно-правові акти, якими регулюються адміністративно-правові відносини у сфері діяльності ВАС України. Аргументуючи нашу думку, необхідно звернути увагу на результати дослідження А.Л. Борко, яким проводилося узагальнення основоположних адміністративно-правових відносин, які виникають в процесі функціонування судової системи нашої країни. Цим вченим стверджується, що до подібних відносин відносяться такі групи: «утворення, реорганізація і ліквідація судів; призначення (обрання) на посаду і звільнення з посади судді, переміщення суддів; добір, підготовка і підвищення кваліфікації суддів; притягнення суддів до юридичної відповідальності; призначення суддів на адміністративні посади і звільнення з них; організація судового управління та реалізація адміністративних повноважень працівників суду; вступ, проходження та припинення державної служби працівників судів і допоміжних органів у системі судоустрою України, їх заохочення і притягнення до

дисциплінарної відповідальності; адміністративно-юрисдикційні провадження у судах; забезпечення безпеки суддів і членів їх сімей; організаційне забезпечення діяльності судів» [7, с. 97-98] тощо.

Цілком і повністю підтримуємо наведену концепцію вченого стосовно видів адміністративно-правових відносин в розглядуваній сфері та врахувавши це, вважаємо, що ключовими адміністративно-правовими відносинами в процесі здійснення діяльності ВАС України є відносини, які пов'язуються із: 1) втіленням адміністративних повноважень головою ВАС України, його заступником, а також Головою апеляційної палати ВАС України; 2) проведенням конкурсу стосовно зайняття посади ВАС України, а також призначенням на посади суддів; 3) функціонуванням громадської ради міжнародних експертів; 4) наданням необхідної безпеки суддям ВАС України; 5) проведенням моніторингу щодо доброчесності суддів ВАС України; 6) підвищенням професійного рівня в частині компетентності суддів ВАС України; 7) наданням належних житлових умов суддям ВАС України; 8) фінансовим забезпеченням діяльності ВАС України; 9) організаційним забезпеченням діяльності ВАС України; 10) функціонуванням апарату ВАС України, тощо. Відмітимо, що наведений обсяг адміністративно-правових відносин ВАС України є не остаточним.

Наведеним видам адміністративно-правових відносин за участю ВАС України притаманні ідентичні ознаки, базисом для встановлення яких є дослідження І.Д. Прошуті в цьому питанні. Так, цим вченим до основоположних ознак адміністративно-правових відносин, які відносяться до місцевих загальних судів України вбачалися наступні: «обов'язковим суб'єктом відносин є орган публічно-владних повноважень (суд або його допоміжні органи); відносини існують у площині судового управління, адміністративно-юрисдикційних проваджень місцевих загальних судів, непроцесуальної діяльності та

внутрішньої організації суду; здебільшого створюють належні умови організації та функціонування місцевих загальних судів задля ефективного виконання ними функції правосуддя, тобто є внутрішньо-організаційними» [4, с. 166]. Наведені ознаки в повній мірі характеризують адміністративно-правові відносини, які формуються в самих судах, в тому числі і ВАС України. Звідси виникає необхідність проводити розмежування внутрішніх та зовнішніх адміністративно-правових відносин, в яких беруть участь суди [8, с. 9]. Нами вважається, що окреслені вище адміністративно-правові відносини, які формуються за участю ВАС України якраз за можливо поділяти на внутрішні та зовнішні.

Отже, наведені вище ознаки дають можливість запропонувати поняття адміністративно-правових відносин, пов'язаних з діяльністю ВАС України як відносин, що регулюються правовими нормами адміністративного права та виникають між ВАС України, його посадовими особами, що наділяються адміністративними повноваженнями, а також підпорядкованими їм службовими особами, спрямованих на здійснення організаційного, майнового, інформаційного, документального, аналітичного забезпечення ВАС України з ціллю підтримувати незалежність, ефективність цього суду, а також обов'язковість в процесі виконання його рішень.

На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки. На сучасному етапі функціонування ВАС України, можна констатувати, що наразі він є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України, який ще в певній мірі характеризується як суб'єкт адміністративного права та учасник адміністративно-правових відносин.

Встановлено, що переважно за рахунок адміністративно-правових норм урегульовуються відносини, які формуються в процесі функціонування ВАС України, обранні та призначенні на посади суддів, а також під час формування його апарату та організації його діяльності.

Відмічено, що в діяльності ВАС України адміністративно-правові відносини не є фундаментальними, однак, без їх якісного правового регулювання, ефективної роботи даного суду досягти неможливо.

1.2. Адміністративно-правове регулювання Вищого антикорупційного суду України

Об'єктивне та неупереджене виконання ВАС України правосуддя в рамках наданої йому компетенції передбачає забезпечення його незалежності та реалізації належних умов діяльності. В цьому аспекті саме від правильності встановлення змістовного наповнення та напрямів меж адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України і реалізуються умови, аби якісно та ефективно виконувати даним судом його ключове завдання (про яке вже доводилося говорити у попередньому підрозділі). Очевидним вбачається те, що безпосереднє здійснення правосуддя ВАС не можна вважати як об'єкт адміністративно-правового регулювання, на відміну від його діяльності, направленої на забезпечення власного функціонування. Прийнятим спеціалізованим Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» закріплено основоположні засади організації та функціонування ВАС України, а також встановлено спеціальні вимоги до суддів та визначено гарантії їх незалежності, що в сукупності дає можливість вказати на існування правового підґрунтя для адміністративно-правового регулювання діяльності даного суду. Наведене спонукає в даному підрозділі уточнити теоретичні та практичні аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України, встановивши змістовне наповнення його механізму.

В першу чергу, зазначимо, що комплексного аналізу в цьому питанні серед наукової спільноти, звичайно ще не проводилося, отож,

оперувати будемо напрацюваннями загального адміністративно-правового регулювання з «прив'язкою» до ВАС України.

На думку В.В. Галуцько: «унаслідок адміністративно-правової регламентації формується юридична основа, визначаються зафіксовані в правових веліннях орієнтири для організації діяльності учасників адміністративно-правових відносин на досягнення фактичних завдань адміністративного права» [9, с. 317].

На нашу думку, аби сформулювати поняття адміністративно-правового регулювання ВАС України, важливим є виокремлення загальних ознак адміністративно-правового регулювання, зокрема:

- 1) зміст відображається через процес застосування методів спеціального впливу, а також засобів адміністративно-правового характеру;
- 2) відмічається особливою формою управлінської діяльності;
- 3) здійснюється за рахунок діяльності суб'єктів публічного адміністрування, які уповноважені державою;
- 4) в основу покладено адміністративно-правові норми;
- 5) об'єкт впливу – суспільні відносини за конкретною галуззю;
- 6) ціль впливу – забезпечити права громадян.

Враховуюче зазначене, доречно підтримати позицію С.М. Рудниченко, який вказує, що «теоретики адміністративного права вважають змістом адміністративно-правового регулювання спеціально-юридичний механізм впливу адміністративного права на поведінку і діяльність його адресатів» [10, с. 150]. Подібне міркування має і А.А. Іванищук: «правове регулювання в суспільстві здійснюється за допомогою певних механізмів – різних елементів правової системи, що здійснюють регулятивний вплив на суспільство, невід'ємною складовою адміністративно-правового регулювання є механізм адміністративно-правового регулювання» [11, с. 137].

Беручи до уваги наведені позиції, здійснимо розгляд чинного законодавства, яке відноситься до сфери адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України.

Згідно до ст. 125 Конституції України: «Суд утворюється, реорганізовується і ліквідується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя» [12]. В свою чергу, у ст. 19 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» встановлено: «Суд утворюється і ліквідується законом. Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна визначеної цим Законом системи судоустрою, необхідність забезпечення доступності правосуддя, оптимізації видатків державного бюджету або зміна адміністративно-територіального устрою. Утворення суду може відбуватися шляхом створення нового суду або реорганізації (злиття, поділу) судів. Кількість суддів у суді визначає Державна судова адміністрація України за погодженням з Вищою радою правосуддя з урахуванням судового навантаження та в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів» [1]. Отже, один із вагомим напрямів адміністративно-правового регулювання за сферою антикорупційного судочинства проявляється через адміністративно-правові відносини, формування яких відбувається в процесі утворення та ліквідації ВАС України.

Продовжуючи, відмітимо, що в процесі формування ВАС України – одна із ключових проблем полягала у доборі суддів. Конкурс на зайняття посади судді ВАС України відбувається в установленому порядку за окресленими законами вище, а також з урахуванням особливостей, встановлених ст. 8 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», зокрема: «переведення на посади суддів Вищого антикорупційного суду суддів інших судів без проведення конкурсу або в порядку застосування дисциплінарного стягнення, відрядження суддів до Вищого антикорупційного суду не допускається» [2]. Водночас, суддею ВАС України може бути особа, яка відповідає вимогам відповідно до окреслених вище законів, а також спеціальним вимогам, встановлених ст. 7 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд».

В цьому контексті зазначимо про заміщення вакантних посад державних службовців апарату ВАС України, а саме про те, що їх призначення і звільнення здійснюється відповідно до положень Закону України «Про державну службу», а саме: «конкурс на зайняття посади державної служби категорії «А» проводить Комісія. Конкурс на зайняття посад державної служби категорії «Б» або «В» проводить конкурсна комісія, утворена суб'єктом призначення у державному органі. До складу конкурсної комісії можуть залучатися представники громадських об'єднань, що діють згідно із Законом України «Про громадські об'єднання», відповідно до порядку, затвердженого центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби» [13] (ст. 27). Додатковим підзаконним нормативно-правовим актом, яким регулюється порядок проведення конкурсу для вступу на державну службу є Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 року № 246 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби» [14].

Не менш важливий чинник під час забезпечення прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб при здійсненні антикорупційного судочинства відмічається у особистому прийомі громадян, що має відбуватися посадовими особами ВАС України, за тією ж аналогією як і в інших судах. З цього приводу відмітимо главу II «Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України», затвердженої Наказом Державної судової адміністрації України від 20 серпня 2019 року № 814, за якою: «канцелярія щоденно протягом робочого часу суду забезпечує прийняття та реєстрацію документів, що подаються до відповідного суду. Після отримання кореспонденції здійснюється попередній розгляд документів для відокремлення таких, що потребують обов'язкового розгляду керівництвом суду або структурними підрозділами апарату суду» [15].

Порядок роботи у суді із запитами, щоб отримати публічну інформацію – відбувається згідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» [16], «Типове положення про апарат суду», затверджене Наказом Державної судової адміністрації України від 8 лютого 2019 року № 131 [17] та «Положення про автоматизовану систему документообігу суду», затвердженого рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 [18]. З врахуванням цих нормативно-правових актів, особистий прийом громадян з питань роботи суду здійснює голова суду (заступник). Графік прийому вивіщується в суді на спеціальному стенді. Усі наведені питання діяльності ВАС України потребують подальшого правового регулювання, що і визначає подальший перспективний вектор наукового пошуку.

Що стосується питань внутрішньої діяльності судів в Україні, то ця прерогатива покладається на суддівське самоврядування як «самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями. Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів» [1] (ч. 1,2, ст. 126 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»), дія якого поширюється і на суддівське самоврядування ВАС України. Підтвердженням цьому є ст. 10 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» та положення Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [19], а саме: «суддям Вищого антикорупційного суду у зв'язку із здійсненням правосуддя у кримінальних провадженнях щодо корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень надаються, поряд із визначеними Конституцією України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів» гарантіями, додаткові гарантії забезпечення їх особистої безпеки та особистої безпеки членів їхніх сімей та збереження їхнього майна» [2]. Додатковим підзаконним нормативно-правовим актом в цьому аспекті слугує рішення Ради суддів

України від 4 квітня 2019 року № 1051/0/15-19 «Про затвердження Положення про Службу судової охорони» [20], яке закріплює завдання та повноваження даної служби. Отже, окреслене вище встановлює тільки певні напрями та межі адміністративно-правового регулювання ВАС України.

Отже, узагальнюючи усе наведене вище, можна сформулювати наступне визначення адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України як заснований нормами адміністративного права процес, під час якого уповноваженими органами публічної влади, а також посадовими особами ВАС застосовуються спеціальні методи та засоби впливу на адміністративно-правові відносини даного суду з ціллю підтримувати незалежність, ефективність роботи, а також обов'язковість виконання його рішень. Змістом адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України є механізм його реалізації. Під механізмом адміністративно-правового регулювання ВАС України розуміється система адміністративно-правових засобів впливу на адміністративно-правові відносини ВАС, застосування якої здійснюється посадовими особами ВАС [21, с. 32].

Таким чином, нами було досліджено теоретичні та практичні аспекти діяльності ВАС України, за допомогою яких було встановлено його адміністративно-правове регулювання та змістовне наповнення механізму реалізації.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

2.1. Особливості функціонування Вищого антикорупційного суду України: гарантії діяльності

В умовах сучасності, в процесі активної перебудови системи судової влади, вагомим та одним із пріоритетних принципів є додержання незалежності суддів. З погляду В.І. Татькова: «сьогодні головною стратегією української судової влади є забезпечення незалежності суддів, самостійності судової системи на державному, інституційному та індивідуальному рівнях, захист від будь-якого впливу» [22, с. 13]. В той же час, сьогоденні реалії свідчать про наявну кількість проблем, які виникають в процесі забезпечення незалежності суддів та судів в нашій країні. З цього приводу Радою суддів України у 2013 році було висловлено занепокоєння з приводу ситуації, склалоїся у сфері додержання конституційних гарантій самостійності судів, а також незалежності та недоторканності суддів. Хоч звернення і 2013 року, проте актуальності своєї не втрачає і сьогодні. Отож, у зверненні стосовно незалежності суддів від незаконного втручання зі сторони правоохоронних органів вказувалося, що «останнім часом набули системного та відвертого характеру випадки тиску на суддів, у тому числі з боку окремих працівників правоохоронних органів, і їх втручання в діяльність судів при розгляді справ та вирішенні питань про притягнення до кримінальної відповідальності суддів за дії, пов'язані зі здійсненням правосуддя» [23] тощо. У зв'язку з цим, виникає потреба з'ясувати особливості функціонування ВАС України через визначення

ключових концепцій правових гарантій незалежності суддів, встановивши їх зміст, беручи за основу міжнародне та чинне вітчизняне законодавство, а також виокремити можливі проблеми їх реалізації за цією сферою правового регулювання.

Розпочинаючи аналіз даного підрозділу, зазначимо, що особливу важливість в процесі забезпечення ефективного функціонування ВАС України, як вже було зазначено – покладається на принцип незалежності суддів та незалежності суду. Наприклад, фундаментальними стандартами, встановлених за міжнародними документами вважаються незалежність суду та суддів, будучи важливою умовою неупередженого судочинства, а також створення умов, за рахунок яких суддя, який є носієм судової влади повинен мати змогу здійснювати покладені на нього повноваження, не знаходячись, при цьому, під тиском економічного, суспільного або політичного характеру, незалежно від інших суддів та керівних органів, встановлених галуззю юстиції. В даному контексті, як наголошується В.В. Лемаком та І.П. Домборовським: «за міжнародними документами саме розгляд справи незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, є одним із аспектів права на справедливий суд в базових міжнародних договорах з прав людини, що є засадничим для визначення європейських та інших міжнародних стандартів у сфері судочинства» [24].

В свою чергу, Конвенція ООН проти корупції, учасницею якої є Україна, з врахуванням незалежності судової гілки влади та її визначальної ролі у боротьбі з корупцією, встановлює, що «кожна Держава-учасниця, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи й без шкоди для незалежності судових органів, вживає заходів стосовно зміцнення чесності й непідкупності представників судової влади та запобігання будь-якій можливості для корупції серед них» [25].

За вітчизняним законодавством незалежність та недоторканність суддів гарантується статтями 126 і 129 Конституції України, якими передбачено, що судді під час здійснення правосуддя є незалежними та підкоряються тільки закону [12], а також ст. 6 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», за якою встановлено, що «здійснюючи правосуддя, суди є незалежними від будь-якого незаконного впливу» [1]. Окрім цього, Законом України «Про судоустрій і статус суддів» визначаються загальні правові гарантії незалежності судів та суддів. Так, гарантіями, які передбачають незалежність судів, в тому числі ВАС України є конституційні засади поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову [1]. Між іншим: «судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді» [1] (ст. 52 вказаного Закону). Отже, поширення окреслених вище гарантій стосується також і суддів ВАС України.

З метою продовження наведеного, вважаємо, що Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» встановлюються окремі особливі гарантії незалежності суддів ВАС України. Так, новелою в механізмі під час забезпечення прозорості конкурсу при обранні суддів до ВАС України та гарантуванням їх незалежності є Громадська рада міжнародних експертів (далі – ГРМЕ), правовий статус і повноваження якої передбачені ст.ст. 8,9 наведеного Закону: «Громадська рада міжнародних експертів утворюється строком на шість років Вищою кваліфікаційною комісією суддів України для сприяння їй у підготовці рішень з питань призначення на посади суддів Вищого антикорупційного суду та є її допоміжним органом» [2].

Розглядаючи детальніше процес обрання членів ГРМЕ, повернемося трохи у минуле та спробуємо виокремити проблеми, які його спонукали. Зазначимо, що даний процес був дуже тяжким, проходження якого відбувалося з затримкою по причині організаційно-

правових та політичних проблем. Громадськими організаціями було проявлено стурбованість через заклики до органів судової влади зараз же забезпечити належні умови, за якими міжнародні експерти зможуть здійснювати роботу, а також ухвалити відповідні правила стосовно прозорості конкурсу до ВАС України. Адже затягування даного процесу сприяло створенню загроз, при яких міжнародні експерти могли втратити реальний вплив на конкурс. Серед проблем, на які було наголошено громадськими організаціями є наступні: 1) обрання членів цієї ради було затримано практично на місяць, що в результаті позбавило переважну більшість експертів часу для аналізу кандидатів до ВАС України; 2) нормативно не врегульовано усі процедурні положення щодо участі членів ГРМЕ під час добору суддів до ВАС України; 3) існувала невизначеність права та порядку доступу міжнародних експертів стосовно практичних задач кандидатів, а також порядку доступу до повних досьє кандидатів. Наведене, з погляду представників громадських організацій: «може призвести до маніпуляцій із результатами конкурсу до ВАС України» [26].

Продовжуючи, вкажемо, що під час підготовки до обрання членів ГРМЕ – п'ятьма міжнародними організаціями було надано Вищій кваліфікаційній комісії суддів України (далі – ВККСУ) інформацію стосовно кандидатів для обрання до складу ГРМЕ, яка посприяла Комісії проведенню конкурсного добору суддів до ВАС України. Офіційний список експертів, які рекомендовані міжнародними організаціями для призначення до складу ГРМЕ було отримано Комісією від Міністерства закордонних справ України. Рекомендація стосовно цих кандидатів надавалася Радою Європи, Європейським Союзом, Європейським бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF), Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСД). Зазначимо, що у запропонованих експертів був досвід роботи судьями, адвокатами, прокурорами в таких країнах як США,

Канада, Великобританія, Італія, Шотландія, тощо [27]. Відтак, по даним ВККСУ за усіма претендентами на членство у ГРМЕ зафіксована повна відповідність вимогам, що закріплені за ст. 9 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», зокрема, якщо «вони мають бездоганну ділову репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет, мають досвід роботи в інших країнах не менше ніж п'ять років із здійснення процесуального керівництва, підтримання державного обвинувачення в суді чи здійснення судочинства у справах, пов'язаних з корупцією» [2].

Саме ці критерії бралися до уваги ВККСУ в процесі обрання шістьох членів ГРМЕ із дванадцяти запропонованих, які протягом двох років будуть здійснювати діяльність у складі ради. Як результат – 6 листопада 2018 року на засіданні ВККСУ обрано 6 членів ГРМЕ [28]. Отже, ця дата було відправною точкою, створивши ГРМЕ, яке наразі сприяє Комісії проводити конкурси на зайняття вакантних посад суддів ВАС, а також Апеляційної палати ВАС.

Реалізована ГРМЕ, в процесі реалізації своєї компетенції: «збирає, перевіряє та аналізує інформацію щодо кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду; надає Вищій кваліфікаційній комісії суддів України інформацію щодо кандидатів на посади суддів Вищого антикорупційного суду; бере участь у спеціальному спільному засіданні у передбачених цим Законом випадках; вживає заходів до захисту персональних даних, інформації з обмеженим доступом, які стали відомі Громадській раді міжнародних експертів, її членам у зв'язку із здійсненням їх повноважень» [2] (п. 9 ст. 9 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»). Таким чином, при виконанні покладених на ГРМЕ законом обов'язків, даний орган займає одне із провідних місць під час формування складу ВАС, а також виступає в ролі гаранта в процесі формування його складу з суддів, які будуть гідними та професійними.

З метою продовження, слід вказати про додаткові гарантії незалежності суддів ВАС України, які передбачено ст. 10 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд України». Нагадаємо, що дана стаття вже згадувалася у попередньому розділі, але в контексті суддівського самоврядування. Отож, серед таких (додаткових) гарантій є: «житло судді Вищого антикорупційного суду оснащується охоронною сигналізацією та кнопками тривожної сигналізації. Охорону судді Вищого антикорупційного суду, членів його сім'ї, а також охорону житла судді забезпечує Служба судової охорони. У разі загрози життю чи здоров'ю судді Вищого антикорупційного суду, членів його сім'ї за заявою судді Служба судової охорони забезпечує тимчасове розміщення таких осіб у місцях, що гарантують їхню безпеку. Службові приміщення Вищого антикорупційного суду оснащуються сучасними засобами безпеки, що гарантують особисту безпеку суддів, збереження документації Вищого антикорупційного суду, недопущення незаконного проникнення до приміщень цього суду» [2].

На нашу думку, ще однією гарантією незалежності ВАС України доцільно розглядати вимоги до його розміщення. Так, ст. 15 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд України» встановлює, що «Вищий антикорупційний суд, його палати та апарат не можуть розміщуватися в одній будівлі разом з іншими судами, державними органами, їх територіальними, структурними підрозділами, представництвами, органами місцевого самоврядування, установами, організаціями» [2].

Наостанок, вбачається за доцільне виокремити ще одну гарантію, яка повинна бути приведена в порядок у подальшій перспективі, мається на увазі високий рівень заробітної плати суддів ВАС України. Так, наразі посадовий оклад суддів ВАС України становить 76 840 грн, хтось скаже, що це дуже гідна оплата праці, проте, в нашому випадку мова йде про порівняння заробітних плат з суддями в країнах Західної Європи та

США, в яких вона є в рази вищою [29]. В даному аспекті, Венеціанською комісією було зазначено, що «рівень винагороди суддів антикорупційного суду повинен бути переглянутий, оскільки це повинно бути співрозмірним з їх положенням, проте не повинно сильно відрізнятись від винагороди універсальних суддів» [30]. Натомість, на думку Б. Малишева: «Закон передбачає, що база для щомісячної винагороди суддів ВАС буде така сама, як у суддів звичайного апеляційного суду – 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. Тим часом, до прикладу, суддя Верховного Суду має базовий оклад 75 прожиткових мінімумів, а член Вищої кваліфікаційної комісії суддів – 112,5 прожиткових мінімумів» [31]. Тож, недостатня оплата праці судді ВАС України в подальшому може виступати несприятливим «бар'єром» для участі у конкурсі для великої кількості юристів, які є чесними та професійно виконують свою роботу. Також цим же вченим зазначалось, що «проблемним питанням забезпечення незалежності суддів ВАС України є не визначеність на законодавчому рівні гарантій для помічників суддів ВАКС, які в силу своїх посадових обов'язків володітимуть повним обсягом інформації щодо кримінальних проваджень, матимуть прямий і постійний доступ до судді, допомагатимуть йому складати проекти процесуальних документів та формулювати правову позицію по справі» [31].

Узагальнюючи наведене вище, зазначимо, що існуючі на сьогодні загальні гарантії незалежності суддів (передбачені Законом України «Про судоустрій та статус суддів») та спеціальні гарантії незалежності суддів (передбачені спеціалізованим Законом України «Про Вищий антикорупційний суд») ВАС України не є систематизованими за існуючим законодавством, що також можна вважати одним із факторів їх неефективності.

На нашу думку, рівень антикорупційної політики, розвиток системи антикорупційного судочинства в нашій країні та вітчизняна

наукова правова сфера – потребують більш глобального підходу до встановлення гарантій незалежності ВАС України, а також його суддів. Вважаємо, що в рамках правового статусу ВАС України, потрібно говорити про доцільність створення механізму, який би забезпечив незалежність ВАС України, а також його суддів. До елементів такого механізму можливо відносити наступні: 1) принцип незалежності судової гілки влади, суду та суддів, змістовне наповнення якого передбачається вищим Законом України, а також міжнародними угодами, які ратифіковані Україною та будуть вказувати на кінцеву ціль, що спрямована на подальше функціонування механізму; 2) засоби правового, організаційного, інформаційного характеру, а також відповідні заходи, за допомогою яких буде мінімізовано та усунено негативні зовнішні і внутрішні впливи на ВАС України, а також його суддів, які будуть формувати змістовне наповнення даного механізму; 3) об'єктом впливу має бути поведінка суддів, посадових осіб органів публічної влади та інших учасників судового провадження, а також представників інституцій міжнародного типу; 4) сфера реалізації має бути тою, що створює, реорганізовує та забезпечує функціонування ВАС України, а також визначає вектор діяльності його суддів; 5) мають передбачатися санкції, які будуть закріплені на нормативному рівні та підстави і порядок притягнення за порушення норм правового характеру, які встановлюють незалежність ВАС України, а також його суддів.

На наш погляд, подібного роду механізм, якому притаманна динамічна сутність, може забезпечити ще більш ефективну реалізацію принципу незалежності ВАС України, а також його суддів, аніж та сучасна концепція існуючих гарантій незалежності в чинному законодавстві. Для того, щоб даний механізм повноцінно функціонував, він повинен знайти своє законодавче відображення за спеціалізованим Законом України «Про Вищий антикорупційний суд».

Як підсумок, необхідно вказати про те, що нами було з'ясовано особливості функціонування ВАС України через визначення ключових концепцій правових гарантій незалежності суддів, взявши за основу міжнародне та чинне вітчизняне законодавство, а також було виокремлено деякі проблеми їх реалізації за цією сферою правового регулювання.

2.2. Організаційне забезпечення Вищого антикорупційного суду України

Питання організаційного забезпечення ВАС України в сучасних умовах його функціонування вченими досі системно не досліджувалося. Однак, на нашу думку, дане питання є нагальним, яке потрібно врегулювати вже сьогодні, тому що, як стверджує С.В. Глущенко: «належне забезпечення діяльності кожного суду впливає на ефективність його функціонування як державного (судового) органу та якість здійснення ним правосуддя» [32, с. 44]. Тому, «на апарат суду покладається визначений обсяг обов'язків щодо створення умов для своєчасного отримання суддями документів, які потребують процесуального реагування, з метою розгляду скарг і справ у розумні строки, оптимізації судового навантаження тощо», – наголошує вчена [32, с. 45]. З цього приводу також є думка Р.І. Кирилюка, яка відмічається наступним міркуванням: «завдання організаційного забезпечення діяльності судів є загальнодержавним і його вирішення є складовою державної політики у сфері судоустрою» [33, с. 68].

Провідною статтею 16 спеціалізованого Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» передбачається організаційне забезпечення роботи ВАС, яке здійснюється згідно до норм Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [2]. Однак і цим законом не регламентовано усі питання функціонування апарату суду, незважаючи

на його основоположну роль під час забезпечення роботи суду. Як стверджує А.М. Макаровець: «у процесі забезпечення фактичного здійснення правосуддя значимість діяльності апарату суду, безумовно, є очевидною, оскільки саме від своєчасної, оптимальної та якісної роботи працівників апарату суду залежить, у тому числі, й рівень ефективності праці суддів і судочинства в цілому. Проте, незважаючи на важливу роль апарату суду в повсякденній діяльності суддів і судів, адміністративно-правовий статус працівників апарату суду та особливості їх діяльності й наразі законодавчо не врегульовані належним чином» [34, с. 51]. Відмітимо і те, що на рівні закону не закріплено поняття «організаційного забезпечення роботи суду».

Сутність слова організаційне походить від слова організація, що в енциклопедичних довідкових джерелах трактується по-різному, а саме: «як властивість будь-якого матеріального об'єкта, що виявляється в упорядкованості структури, внутрішньої будови; як сукупність пов'язаних складових частин (елементів) відповідного об'єкта, а також зв'язків (взаємовідносин) між ними та іншими об'єктами, в результаті чого утворюється певне організаційне середовище; як суб'єктивне явище, притаманне всім керованим соціальним об'єктам; як одна з універсальних функцій соціального (зокрема державного) управління» [35, с. 569].

В останньому випадку організація розуміється як складова змісту управлінської діяльності, за якою впорядковуються суспільні відносини, раціонально формуються органи (апарат) управління. Якщо в цьому контексті звернути увагу на поняття «державне управління» через призму забезпечення судів загальної юрисдикції, то тут доцільно вказати на позицію А. Стрижака, який трактує його як «забезпечення діяльності зазначених судів із питань організаційної, розпорядчої, контрольно-технічної, матеріально-фінансової та документально-архівної діяльності

голів судів, їх заступників, а також керівників апаратів судів» [36, с. 11-12].

На думку А. Борка: «організаційне забезпечення адміністративних судів полягає в сукупності певних заходів, здійснення яких дозволяє створити належні умови відправлення правосуддя. Таке забезпечення складається із заходів, спрямованих на створення умов для повного, усебічного, об'єктивного та незалежного здійснення правосуддя – фінансового, кадрового матеріально-технічного, інформаційно-методичного, організаційно-технічного характеру» [37, с. 62]. Водночас, автором наголошується на достатньому рівні їх регламентації.

Виходячи з наведених визначень, С.В. Глущенко виділяє ознаки, які відображають поняття забезпечення, зокрема: «1) сукупність заходів різного спрямування; 2) створення умов для здійснення тієї чи іншої діяльності» [32, с. 45]. «Сутність організаційного забезпечення вищого спеціалізованого суду полягає в комплексній реалізації апаратом певних заходів, результати якої спрямовані на створення належних умов функціонування відповідного вищого спеціалізованого суду як органу судової влади», – вважає вчена [32, с. 45]. Відтак, враховуючи те, що «Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України», то дані висновки напряду мають відношення і до його організаційного забезпечення.

В даному контексті необхідно визнати переконливу позицію В.Ю. Мащука, яким відмічалось, що «сучасне українське законодавство, яке регулює адміністративні відносини сфері діяльності апарату судів, знаходиться у недосконалому стані і потребує оновлення, належного узгодження та систематизації; для більшості нормативно-правових актів, які стосуються питань забезпечення функціонування апаратів судів, усе ще характерні суперечливість, неоднозначність тлумачень, а також наявність цілої низки прогалин у регулюванні діяльності апаратів суду, організації їх структури та відносин їх працівників з іншими учасниками

процесу забезпечення організаційної діяльності судів» [38, с. 126-127]. Так, аби усунути недоліки щодо регулювання діяльності апаратів судів, було прийнято «Типове положення про апарат суду» від 8 лютого 2019 року [17], про яке вже була згадка. Цим положенням передбачено основні функції, які використовує в своїй діяльності апарат суду – їх перелік досить вагомий, тому виокремимо деякі: «створює належні умови діяльності суду для ефективного виконання суддями покладених на них повноважень; здійснює організаційне, інформаційно-довідкове й документальне забезпечення підготовки справ і матеріалів для розгляду суддями; забезпечує ведення журналів (протоколів) судового засідання, фіксування судового процесу (судових засідань) технічними засобами, проведення відеоконференцій; упроваджує передові технології організації роботи з документами в суді, забезпечує впровадження електронного суду» [17] (глава II Положення).

Повертаючись безпосередньо до провідної ст. 16 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», слід відзначити, що особливостями структури апарату ВАС України є такі: «в апараті Вищого антикорупційного суду утворюється самостійний структурний підрозділ для організаційного забезпечення роботи Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду. Голова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду контролює ефективність діяльності самостійного структурного підрозділу, який здійснює організаційне забезпечення роботи Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду, вносить пропозиції про призначення на посаду керівника цього підрозділу та погоджує його звільнення з посади, вносить подання про заохочення або накладення на нього дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства, погоджує проект положення про такий структурний підрозділ та зміни до цього положення» [2].

Враховуючи вказане положення, на нашу думку слід додати, що не тільки апаратом суду здійснюється його організаційне забезпечення.

Вважаємо, що серед інших підрозділів можуть бути такі як бухгалтерська служба, служба по роботі з персоналом, підрозділи інформаційно-технічного та аналітичного типу, служба охорони, тощо. Проте, без сумніву, ключова роль в організаційному забезпечення покладається на його апарат, який передбачено спеціалізованим законом.

Підсумовуючи, зазначимо, що під організаційним забезпеченням роботи ВАС України слід розуміти комплекс відповідних заходів, які мають фінансовий, кадровий, матеріально-технічний, інформаційно-методичний, організаційно-технічний характер та які спрямовуються на те, аби створити необхідно умови, щоб відбувалося повне, усебічне, об'єктивне та незалежне здійснення правосуддя ВАС України як суду «першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом».

2.3. Правовий статус адміністративних посад Вищого антикорупційного суду України

Визначившись з особливостями функціонування ВАС України, а також його організаційним забезпеченням, не менш важливою складовою під час його діяльності є ефективно та якісне адміністрування, тому що саме на нього покладається, в тому числі, обов'язок реалізації вектору безпеки держави, спрямований на те, щоб забезпечити чесне і неупереджене правосуддя, невідкладно проводити очищення влади за всіма рівнями через впровадження ефективних механізмів, які б протидіяли корупції, а також підвищувати рівень ефективності роботи судових органів, мета яких – боротися з організованою злочинністю та проявами корупції. В той же час, чинним законодавством згідно до «Стратегії реформування судоустрою,

судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки», затвердженої Президентом України від 20 травня 2015 року № 276/2015 має передбачатися внутрішній механізм, який підвищує відповідальність і протидію корупції в судовій системі, а також гарантувати ефективну систему заходів стосовно судді, що підозрюється в корупційних схемах [39]. Проте, наразі, коли дія Стратегії підходить до свого логічного завершення, можна стверджувати, що подібний механізм існує, але в переважній більшості тільки на «словах». Отож, наведене є підставою, аби вказати на те, що існуючий рівень корупційних ризиків за сферою функціонування ВАС України формує передумови, щоб наукова спільнота приділяла прискіпливу увагу питанням, які визначають правовий статус осіб, що займають адміністративні посади у ВАС. За цим підрозділом, вбачається за доцільне, беручи за основу норми чинного законодавства, юридичну літературу та різноманітні точки зору науковців, встановити характерні особливості правового статусу осіб, які займають адміністративні посади у ВАС з можливим запропонуванням перспектив удосконалення нормативно-правового регулювання в частині їх діяльності.

Особлива роль під час врегулювання відносин суддів та у судах, покладається на осіб, які займають адміністративні посади, тому що саме від них залежить забезпечення ефективного та стабільного управління даними органами. Як вказує І.В. Міхеєва: «оптимальна система управління судом, здійснення якісного організаційно-правового та ресурсного забезпечення діяльності його суддів, раціональне використання кадрових, інформаційних, фінансово-господарських та інших ресурсів є найважливішими факторами, що впливають на ефективність здійснення правосуддя» [40, с. 427].

Зазначимо, що чинним законодавством не закріплено поняття «адміністративна посада», окрім як вказівки про те, що «адміністративними посадами в суді є посади голови суду та заступника

(заступників) голови суду» [1] (ч. 1 ст. 20 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»), без будь-якої деталізації їх правового статусу.

В свою чергу, Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» на противагу терміну «адміністративні посади» використовується термін «адміністративні повноваження». Наприклад, ч. 1 ст. 6 окресленого Закону встановлює, що «Голова Вищого антикорупційного суду здійснює адміністративні повноваження, передбачені Законом України «Про судоустрій і статус суддів» та цим Законом» [2], а ч. 2 цієї ж статті вказує наступне: «Голова Вищого антикорупційного суду має одного заступника, який здійснює адміністративні повноваження, визначені Головою Вищого антикорупційного суду» [2].

За юридичною літературою теж не спостерігається «чіткості» щодо визначення адміністративної посади та адміністративних повноважень.

Як вбачається Я.С. Золотарьовою: «адміністративна посада у судовій системі України – це визначений законом та штатним розкладом структурний елемент суду (як державного органу), якому відповідає юридично встановлений комплекс прав та обов'язків (повноважень) щодо організаційного керівництва в суді з метою забезпечення здійснення ефективного правосуддя» [41, с. 48]. З позиції цієї вченої можна спостерігати, що змістом організаційних відносин представлено функції, які відносять до адміністративних посад, а саме деякі організаційні дії, за допомогою яких суб'єкт адміністрування впливає на об'єкт, досягаючи організаційної діяльності в суді.

На думку О.А. Калашникова: «всі повноваження, якими наділяється суддя у зв'язку із зайняттям адміністративної посади є адміністративними» [42, с. 15]. О.Ю. Дудченко зазначає, що «Головну (керівну) роль щодо управління судом на сучасному етапі розвитку судової системи покладено на голову суду та його заступника»

[43, с. 206]. І.В. Дем'яненко відокремлює дві основоположні групи повноважень голови суду: 1) фактичні повноваження як судді; 2) спеціальні повноваження, які зумовлені специфікою перебуванням на адміністративній посаді [44, с. 270]. Однак, Законом України «Про судоустрій та статус суддів», а тим більше Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» не розмежовуються та окремо не конкретизуються суддівські і адміністративні повноваження голови суду. Так, на нашу думку, ст. 20 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» закріплює базисні характеристики правового статусу адміністративних посад голови суду (заступника), регламентуючи питання щодо обрання, звільнення, наслідків і т.п. Окреслені засади мають своє поширення і на посаду Голови ВАС України, а також його заступника. В той же час, можна відмітити, що Законом України «Про судоустрій та статус суддів» Голова ВАС України може наділятися наступними адміністративними повноваженнями (виокремимо деякі): «представляє суд як орган державної влади у зносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями; контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступника заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства; видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ» [1] (ст. 34) тощо.

Серед іншого, Головою апеляційної палати ВАС України, якого було обрано з числа суддів цієї палати на строк (три роки) та який очолює її, можуть здійснюватися наступні адміністративні повноваження: «представляє апеляційну палату з питань її діяльності

перед органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами; сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів палати, підвищення їхнього професійного рівня; контролює ефективність діяльності самостійного структурного підрозділу, що здійснює організаційне забезпечення роботи апеляційної палати, вносить пропозиції про призначення на посаду керівника цього підрозділу та погоджує його звільнення з посади, вносить подання про заохочення або накладення на нього дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства, погоджує проект положення про такий структурний підрозділ та зміни до цього положення» [1] (ч. 7 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів») тощо.

Враховуючи наведені вище норми, на наш погляд, серед адміністративних посад ВАС України можна вважати посади представників суддівського корпусу, а саме: 1) Голову ВАС України, а також його заступника; 2) Голову Апеляційної палати ВАС України, а також старшого суддю даної палати.

З метою продовження, зазначимо, що чинним законодавством не передбачено «чіткості» в частині розподілу повноважень адміністративних посад ВАС України на суддівські та адміністративні, що в свою чергу, створює деякі проблеми в процесі їх реалізації. Яскравим прикладом в цьому аспекті слугує ст. 16 спеціалізованого Закону України «Про Вищий антикорупційний суд України», в якій, на нашу думку, недостатнім чином врегульовується статус апарату ВАС України, а також його керівника. Деталізувати цю статтю не будемо, оскільки це доводилося вже робити в попередньому підрозділі, лиш вкажемо про те, що цим Законом не визначаються основоположні права, обов'язки та гарантії діяльності керівника апарату ВАС України. В контексті наведеного можна узагальнити стосовно того, що

адміністративні посади або посади, які передбачають адміністративні повноваження у ВАС України, займають тільки судді.

На цій підставі, слушною є думка Я.С. Золотарьової, яка вказує, що «посаді керівника апарату суду притаманні усі ознаки адміністративної посади, проте, незважаючи на розширення повноважень керівника апарату суду, він на сьогодні ще не користується безумовним авторитетом серед працівників апарату суду і, тим більше, не є такою особою для суддів. Тому законодавче закріплення посади керівника апарату суду на рівні адміністративних посад не тільки конкретизує місце керівника апарату у структурі судового органу, а й надасть йому певного статусу та авторитету, що є вкрай необхідним при становленні нового і необхідного елемента адміністрування в суді» [41, с. 50]. Нами цілком і повністю підтримується пропозиція цієї вченої стосовно того, щоб на рівні закону закріпити правовий статус голови суду (заступника), керівника апарату суду (заступника), як осіб, що займають адміністративні посади, в тому числі і у ВАС України.

Поряд з цим, варто відмітити, що під час встановлення правового статусу керівника апарату ВАС України потрібно взяти до уваги норми Типового положення про апарат суду [17]. Так, згідно до окресленого документу, чітко передбачено правовий статус керівника апарату суду, а відтак, вважаємо, що норми цього Положення можуть слугувати основою для законодавця, аби в найближчому майбутньому прийняти окреме Положення про апарат ВАС України.

Знову ж таки, в цьому контексті, слушною видається думка Я.С. Золотарьової, яка говорить, що «при визначенні функцій голови суду та його заступника важливо враховувати: по-перше, цілі і завдання, які покладаються на них, але при цьому слід звернути увагу, що головна проблема полягає у відсутності їх законодавчого закріплення; а по-друге, що кожній функції повинен відповідати певний набір державно-владних повноважень» [41, с. 51]. Натомість, Л.М. Москвич

було запропоновано достатньо вагомий перелік функцій голови суду стосовно управління в суді: «адміністративну, інформаційно-аналітичну, соціальну, прогностичну, планування, мотиваційно-стимулюючу, корегуючу, функцію забезпечення компетентності і дисципліни всього персоналу, контролюючу функцію» [45, с. 321]. На нашу думку, наданий перелік функцій характеризує усі адміністративні посади (осіб), які наділені адміністративними повноваженнями, в тому числі й у ВАС України.

Враховуючи вищевикладене та роблячи узагальнений висновок, слід вказати, що адміністративними посадами у ВАС України є: 1) Голова ВАС (його заступник); 2) керівник апарату ВАС (його заступник); 3) керівник апарату Апеляційної палати ВАС та старший суддя цієї палати, який у випадку відсутності Голови Апеляційної палати ВАС виконує його обов'язки.

Визначено, що під адміністративними посадами ВАС України можна розуміти встановлені законом та штатним розкладом структурні частини ВАС як державного органу, яким відповідає юридично визначений обсяг прав та обов'язків адміністративного типу (адміністративні повноваження) стосовно організаційного керівництва у ВАС України з ціллю – забезпечити ефективне здійснення антикорупційного правосуддя.

Проаналізувавши положення спеціалізованого Закону України «Про вищий антикорупційний суд» було відмічено, що правовий статус осіб, які займають адміністративні посади у ВАС України – врегульовано недостатнім чином, який закріплює банкетні норми та не відображає характерні властивості діяльності даного суду, а відтак, його необхідно доопрацьовувати. Вважаємо, аби уточнити правовий статус осіб, які обіймають адміністративні посади та наділяються адміністративними повноваженнями, потрібно внести певні зміни до спеціалізованого Закону, зокрема: 1) чітко конкретизувати перелік осіб,

які будуть займати адміністративні посади у суді; 2) врегулювати правовий статус апарату ВАС України, а також працівників підрозділів, якими здійснюється організаційне забезпечення його роботи.

Серед іншого, вважаємо, що після прийняття суддями ВАС України присяги, призначенням тимчасового виконуючого обов'язки керівника апарату ВАС та погодженням Вищою радою правосуддя України Типового положення про апарату суду – розробити та прийняти в найближчому майбутньому окреме Тимчасове положення про апарат ВАС України.

Також існує необхідність для подальшого поглибленого аналізу практики реалізації адміністративних повноважень Голови ВАС України (його заступника), Голови Апеляційної палати ВАС України, а також керівника апарату ВАС України (його заступника), з ціллю – виявляти недоліки правового регулювання судового адміністрування та визначати напрями удосконалення антикорупційного законодавства.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

3.1. Міжнародний досвід функціонування антикорупційних судів, можливості запозичення позитивних результатів

Корупція в Україні, як зазначається К. Ростовською та Н. Гришиною: «набула ознак системного явища, яке поширює свій негативний вплив на всі сфери суспільного життя, все глибше укорінюючись у повсякденному житті як основний, швидкий та найбільш дієвий протиправний засіб вирішення питань, досягнення певних цілей» [46, с. 89]. «Зменшення рівня корупції в Україні можливе лише за умови вивчення та втілення в життя закордонного досвіду боротьби із цим вкрай негативним соціальним явищем, у першу чергу ефективних в інших країнах політичних, правових та організаційних механізмів подолання корупції», – наголошують науковці [46, с. 90].

Міжнародний досвід демонструє, що один із механізмів, за рахунок якого можливо подолати корупцію в нашій країні є створення антикорупційних судів. З цього приводу також зазначається експертами Антикорупційної ініціативи Європейського Союзу (далі – ЄС), що створення антикорупційного суду – звичайна практика для більшості країн, які стикалися з недовірою суспільства до можливості звичайних судів здійснювати розгляд судових справ, які пов'язуються з корупцією на вищому рівні [47]. В цьому контексті Я. Семенюк зазначає, що «для країн на кшталт України, де корупція стала національною ознакою та існує в усіх соціальних інститутах – від освіти та медицини до правоохоронної системи, створення Антикорупційного суду – не лише правове питання. Такий суд, за прикладом країн з високим рівнем

корупції, в такому випадку – приклад демонстрації зміни системи судової ланки» [48, с. 73]. У зв'язку з відсутністю як такої власної історії в частині функціонування антикорупційних судів нашої країни, лише міжнародний досвід діяльності відповідних інститутів дає змогу робити якісь прогнози на подальшу перспективу та виявленням існуючих проблем в діяльності ВАС України. Після прийняття спеціалізованого Закону 7 червня 2018 року пройшов незначний проміжок часу, а відтак, наразі актуальним є аналіз адміністративно-правових відносин ВАС, як таких, що виникають навколо цього суду, повноцінне осмислення яких може продемонструвати міжнародний досвід в зазначеній сфері. У зв'язку з цим, вбачається за необхідне дослідити міжнародний досвід правового регулювання адміністративних відносин, учасниками яких є антикорупційні органи, а також виявити негативні чинники, в тому числі визначити запобіжні заходи їх недопущення у діяльності ВАС України та в кінцевому результаті розглянути можливість запозичення позитивних результатів подібних судів.

Перш за все, слід вказати на дані експертів Антикорупційної ініціативи, якими на сьогоднішній день нараховується двадцять країн світу, в яких існують спеціалізовані суди, що розглядають справи з ТОП-корупцією, а саме: «Афганістан, Бангладеш, Ботсвана, Болгарія, Бурунді, Камерун, Хорватія, Індонезія, Кенія, Малайзія, Непал, Пакистан, Палестина, Філіппіни, Сенегал, Словаччина, Уганда, Мексика, Танзанія і Таїланд» [47]. З цього списку можна чітко побачити, що більша частина держав – це країни азійського та африканського регіону. Серед представників європейських країн бачимо тільки Словаччину, Хорватію та Болгарію. З наведеного доцільно відмітити міркування Я. Семенюка, який відмічає, що «антикорупційні суди у цих країнах створюють за кількома моделями: 1) суди першої інстанції, що мають пріоритет у корупційних справах, а апеляційною інстанцією у цих справах виступає Верховний суд (Словаччина, Хорватія, Пакистан);

2) модель, за якою одноосібні судді працюють у загальних судах, однак спеціалізуються на справах про корупцію (Бангладеш, Кенія); 3) суди змішаного типу (гібридні суди), які можуть бути одночасно судами першої інстанції при розгляді найбільш важливих справ про корупцію та апеляційними для решти справ, що розглядаються в місцевих органах (Філіппіни); 4) універсальні паралельні суди, які виконують функції судів першої інстанції та апеляційних органів (Болгарія, Індонезія, Малайзія)» [48, с. 74].

Зазначимо, що причини створення у перелічених країнах антикорупційних судів є досить різними. Більш детально зробимо акцент на цьому питанні. Наприклад, основна причина створення у Словаччині в 2005 році антикорупційного суду полягає у побоюваннях того, що злочинні організації будуть здійснювати шантаж або підкуповувати суддів, з метою знищення місцевих зв'язків, які мали місце бути між суддями, адвокатами, прокурорами і організованою злочинністю. В свою чергу, у Індонезії антикорупційний суд створювався по причині значного впливу політичних та бізнес еліт на загальні суди та в цілому через дуже значний рівень корупції судової системи. У Нігерії після виборів Президента М. Бухарі в 2015 році, кампанія якого базувалась в більшій мірі на антикорупційній платформі, спостерігається значна підтримка створення подібного суду. У Молдові, після того як надійшла пропозиція Уряду сформувати спеціалізований антикорупційний суд, тим самим було спричинено серйозні дебати і критику серед громадського суспільства [49, с. 9-10].

Продовжуючи, слід вказати, що експертами Антикорупційної ініціативи ЄС було виокремлено існування трьох основоположних механізмів, які сприяють подібним судам бути більш ефективними [47]. Охарактеризуємо їх ґрунтовніше.

1. Перший механізм має відношення до кількості суддів та справ, які ними проходять розгляд. Зазначимо, що в різних країнах кількість

суддів, якими розглядаються справи про корупцію, суттєво відрізняється. Так, наразі спеціалізований суд Словаччини містить 14 суддів. Цим судом розглядаються деякі категорії справ: 1) навмисні вбивства та економічні правопорушення; 2) тяжкі злочини, які скоюють злочинні або терористичні групи; 3) злочини екстремістського характеру [49, с. 11]. В більшій частині країн, судді, компетенція яких розглядати справи про корупцію, мають статус звичайних суддів, у зв'язку з чим, процедура їх призначення та відставки, контроль за ними та умови служби ідентичні тим, що є у суддів аналогічного рівня судової ієрархії. Також в переважній більшості країн суддям спеціалізованих антикорупційних суддів притаманний такий же статус та які проходять ту ж процедуру відбору, що і судді загальних судів аналогічного рівня. Проте, у деяких країнах можуть застосовуватися спеціальні процедури відбору суддів до подібних судів. Зазвичай, такими вважаються спеціальні вимоги, які стосуються належної кваліфікації чи практичного досвіду [48, с. 75]. Як приклад, у Словаччині судді мають проходити спеціальну перевірку аби підтвердити відсутність будь-яких несприятливих чинників, які можливо використовувати для шантажу чи інших форм незаконного впливу щодо суддів. Досить комплексно дане питання продемонстроване в Індонезії. В цій країні у спеціалізованих судах справи розглядають не тільки професійні судді, але й так звані *ad hoc* судді, якими, зазвичай, виступають професійні юристи, судді у відставці та інші експерти за сферою права. Претенденти на роль *ad hoc* суддів мають проходити чітко встановлену процедуру відбору, при цьому, склад комісії такого відбору складають представники апарату Верховного суду та громадянського суспільства [49, с. 11].

2. Другий механізм має відношення до варіацій процедури розгляду справ щодо корупції великою кількістю шляхів, які також в різних країнах можуть застосовуватися по-різному. Зазначимо, що запровадження дієвого інституціонального механізму реалізації

міжнародної та вітчизняної антикорупційної політики є одним із стратегічних шляхів, аби боротися та протидіяти такому явищу як «корупція». Щоб визначити юрисдикцію антикорупційних судів, як наголошується А. Слюсарем, застосовуються відповідні критерії: «за категорією злочинів; за тяжкістю злочинів; за суб'єктами» [50]. Розглянемо їх. За категорією злочинів більша частина антикорупційних судів розглядає справи про корупційні злочини. Проте, певним спеціалізованим судам притаманна ширша підсудність, яка теж включає і інші злочини тяжкого характеру. Наприклад, спеціалізованими судами у Хорватії розглядаються не тільки справи стосовно високопосадової корупції, але й справи, що стосуються організованої злочинності. Спеціальним кримінальним судом Болгарії теж розглядаються справи про організовану злочинність наряду з корупційними. Спеціальним кримінальним судом Словаччини з-поміж корупційних справ та справ щодо відмивання коштів, розглядаються ще і справи про організовану злочинність та навмисні вбивства. Іншим спеціалізованим судам притаманна вужча підсудність, тобто окремі спеціалізовані антикорупційні суди обмежуються не тільки категоріями злочинів, але й посадовим статусом обвинувачених осіб. Наприклад у Філіппінах подібний суд здійснює розгляд справ тільки щодо високопоставлених державних службовців [50]. У Камеруні Спеціальним кримінальним судом розглядаються справи тільки щодо заволодіння майном у особливо великих розмірах, а справи з аналогічних злочинів (проте з меншими сумами збитків), розглядають суди загальної юрисдикції. У Словаччині після публікацій журналістів стосовно того, що Спеціальним кримінальним судом розглядаються, в тому числі і справи щодо незначних хабарів (20 євро), було розпочато публічну дискусію з приводу доцільності обмежувати юрисдикцію суду більш серйозними злочинами [51, с. 118].

3. Третій механізм пов'язується із визначенням спеціальних кінцевих термінів по справам, які розглядаються. Зазначимо, що кінцеві терміни в різних країнах мають деякі відмінності за структурою, функціями та організацією судів. В такій країні як Палестина – суд, що розглядає справи про корупцію славиться тим, що у ньому існують жорсткі кінцеві терміни, зокрема: в межах формального статутного права цим судом має розглядатися будь-яка справа, що надійшла до нього, на протязі десяти днів, і прийняти відповідне рішення на протязі десяти днів після слухання, з дозволеним збільшенням процесуального строку (максимум передбачено у вигляді семи днів). Іншим прикладом слугує Малайзія, країна, в якій після того, як ввели спеціалізовані антикорупційні суди, в середньому термін, аби розглянути справу про корупцію, з моменту, як вона надійшла і до винесення кінцевого рішення – становив 8,5 років. У зв'язку з цим, Малайзією було встановлено правову вимогу, щоб справи розглядалися антикорупційними судами на протязі одного року [47].

Враховуючи проведений аналіз трьох механізмів, можна сказати, що створення антикорупційних судів у наведених країнах мало як позитивні результати, так і створювало деякі ризики, які характеризувалися негативними наслідками. Тут варто погодитись із А. Слюсарем, яким акцентувалась увага на позитивні аспекти запровадження антикорупційних судів, серед яких: 1) змога застосувати дієві процедури відбору та створити штат суддів, які будуть чесними та незалежними; 2) змога зменшувати навантаження на суддів по причині визначеної юрисдикції суду і порівняно меншою кількістю справ, які надаються для розгляду; 3) підвищувати професійну спеціалізацію суддів по причині розгляду ними справ, що близькі по категоріям, а також застосовувати сучасні підходи, щоб організувати та забезпечувати документообіг [50].

Серед негативних аспектів запровадження антикорупційних судів можна вважати наступні: 1) неефективний та сповільнений розгляд справ та корумповані судді; 2) фактичне створення двох паралельних між собою судових систем, коли по одним і тим же категоріям справ розгляд здійснюють як суди загальної юрисдикції, так і спеціалізовані суди, внаслідок чого застосовуються різні процедури розгляду та в результаті – законність подібних рішень знаходиться під сумнівом; 3) створення антикорупційного суду сприяє тому, щоб порушувати чинну систему. В приклад негативних аспектів можливо виокремити Індонезію, в якій декількох суддів було звинувачено у корупції, а у Філіппінах – Верховним Судом було відсторонено від посади суддю спеціалізованого антикорупційного суду по причині звинувачення щодо причетності до дій корупційного характеру. В Індонезії була можливість розглядати аналогічні справи двома паралельними судами, що в результаті було покладено за основу під час прийняття рішення стосовно неконституційності даної організації судоустрою [50].

Отож, в комплексі зазначені фактори залишили суперечливий вплив на ефективність антикорупційних судів. Так, в Словаччині, де суд функціонує вже 15 років, корупція за критерієм «сприйняття» зменшилася на 5 пунктів (з 58 до 53). Однак, починаючи з 2005 року по 2012 рік, кількість обвинувальних вироків по справам, що пов'язані з корупцією – зросла на 55 %. Переконливі результати показує Хорватія, в якій по ідентичному критерію, як в Словаччині, сприйняття корупції було зменшено на 13 балів (з 61 до 48). В такій країні як Болгарія, рейтинг взагалі не «рушав» з місця. В цій країні такий суд функціонує наразі 5 років. Водночас, необхідно відмітити, що за рамками Європи, існують ще більш вражаючі приклади. Наприклад Сенегал, країна, яка протягом 8 років втратила 33 позиції та піднялася з 99-го на 66 місце за індексом сприйняття корупції. Що стосується країн африканського регіону, то тут запровадження антикорупційних органів не принесло

позитивних «плодів». Як приклад, у Камеруні, в якому суд було створено 2011 року, було знижено позиції за індексом сприйняття корупції на 11 пунктів (з 134 до 145 балів) [47].

Отже, інформація свідчить про те, що якби не функціонувала антикорупційна судова система, повністю викоринити корупцію неможливо. Безумовно, є багато країн, в яких рівень корупції дуже низький і в них апріорі не існує антикорупційних судів. Наведене дає розуміння, що навіть наявність профільних судів, щоб боротися з корупцією – не є гарантом її відсутності. На нашу думку, наявність та рівень прояву корупції скоріше має вплив економічного рівня розвитку тієї чи іншої країни. В даному аспекті К. Гарник говорить, що «створення Антикорупційного суду – це одна з вимог західних партнерів України, проте ні в Сполучених Штатах, ні в Німеччині, ні у Франції, наприклад, таких судів немає. Там усі суди антикорупційні. Загалом у країнах ЄС антикорупційні суди в тій чи іншій формі існують лише в Словаччині, Болгарії та Хорватії» [52].

На цій підставі, варто відзначити, що антикорупційні суди, зазвичай, створювались в країнах третього світу. Адже державам, які є розвиненими в принципі не потрібен подібний суд, оскільки в подібних країнах кожен суд по своїй суті таким і являється. А от в країнах третього світу такі суди створювались під тиском зовнішньої спільноти як окремі палати. Наразі не існує жодної країни, де б створення подібних судів мало успішну історію. Проте, говорити про те, що антикорупційні суди є неефективними, неправильно. Так чи інакше, але вироки антикорупційних судів можуть слугувати як превентивний захід для потенційних хабарників [48, с. 77].

Отже, міжнародний досвід говорить, що функціонування антикорупційних судів має суперечливий та проблемний «відтінок». Натомість, як вказує І.О. Хайдарова: «Вищий антикорупційний суд може бути ефективним в Україні, але для цього необхідно забезпечити

реформування всієї системи та підвищити гарантії незалежності судів та суддів, збільшити зарплати суддів, створити нормальні умов їхньої праці, посилити захист від зовнішнього впливу» [53, с. 119].

На нашу думку, такий результат діяльності антикорупційних судів, що діє в проаналізованих нами країнах, вбачається також і в тому, що не було достатньої уваги саме до правового регулювання адміністративно-правових відносин антикорупційних судів. Адже, як правило, міжнародними експертами відмічалися найбільш нормативно-врегульовані питання правового статусу подібних судів, з-поміж яких і виявились адміністративно-правові відносини, які пов'язувалися із конкурсом на посади суддів антикорупційних судів та встановленням їх кількості. В той же час, існуючі наразі результати вчених напрацювань правового регулювання діяльності антикорупційних судів за іншими країнами говорять про недоліки правового регламентування стосовно моніторингу доброчесності суддів таких судів на протязі усього часу, за яким вони обіймають посади; проблеми з фінансовим забезпеченням діяльності таких судів; проблеми із забезпечення безпеки суддів таких судів, тощо.

Тож, підсумовуючи наведене вище, розглянувши міжнародний досвід функціонування антикорупційних судів, виявивши позитивні та негативні аспекти їх діяльності, а також встановивши конкретні недоліки правового регулювання адміністративних відносин антикорупційних судів, на наш погляд, єдиним можливим позитивним результатом, на який потрібно вказати, є те, щоб наші законодавці, юристи та вчена спільнота приділяли значно більшу увагу питанням, які стосуються правової регламентації адміністративно-правових відносин ВАС України, аби забезпечувати ще більшу ефективність його функціонування та не допускати реалізації у вигляді несприятливих наслідків (ризиків), що проявляються за системою антикорупційних

судів як в країнах азійського та африканського регіону, так і в деяких країнах ЄС.

3.2. Напрями вдосконалення інформаційно-правового забезпечення діяльності Вищого антикорупційного суду України

В основу сучасної системи протидії корупції нашої країни входять тісні інформаційні відносини між органами досудового розслідування, обвинувачення та притягнення до відповідальності вищих посадових осіб за правопорушення корупційного прояву. ВАС України, будучи ключовим органом під час вирішення справ щодо притягнення до відповідальності осіб, які винні за вчинення корупційних правопорушень, повинен мати дієве інформаційне забезпечення. В той же час, сучасні зміни, які відбуваються за системою інформаційного забезпечення національного судочинства, містять глобальний та прогресивний характер. Україною поступово впроваджуються технології, які відповідають визнаним усім світом міжнародним стандартам, одним із яких є «Рекомендація № R (84)5 Комітету міністрів Ради Європи стосовно принципів цивільного судочинства, направлених на вдосконалення судової системи» [54], згідно до якої судові органи зобов'язуються мати у своєму арсеналі сучасні технічні засоби, аби здійснювати правосуддя найбільш дієвим способом, насамперед, через спрощений доступ до різних джерел права, а також шляхи прискорення відправлення правосуддя [54]. Даний принцип ще багато років тому встановив вектор розвитку інформаційного забезпечення судових систем за усіма передовими країнами світу, якою бажає стати і наша країна.

Між іншим, сучасне положення правосуддя, як передбачено у «Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки» знаходиться на недостатньому рівні використання можливостей сучасних систем, однією з яких є

електронне правосуддя [39]. Еволюція національного законодавства, яким регулюються інформаційні відносини за сферою судочинства, здійснюється поетапно та залежить від великої кількості чинників, ключовими з яких вважаються розвиток технологій інформаційного спрямування; правові реформи; імплементація міжнародних норм. Окреслені тенденції, в тому числі впливають і на подальше формування механізму інформаційного забезпечення ВАС України.

«Вищий антикорупційний суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства; аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті» [2] (ст. 4 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»). З наведеного положення можна констатувати про значимість інформаційної діяльності ВАС України та потреби якісного інформаційного забезпечення цього суду.

Отож, враховуючи недавнє прийняття спеціалізованого Закону та в цілому сам процес формування даного суду, вченою спільнотою наразі системно не проводилось досліджень в частині інформаційних відносин, безпосередній учасник яких ВАС України, а також не робилося

напрацювань щодо його інформаційної діяльності та інформаційної взаємодії з іншими органами публічної влади і громадськості. У зв'язку з цим, аби виявити правові засади інформаційного забезпечення ВАС України, пропонуємо розглянути деякі результати наукових напрацювань інформаційного забезпечення по іншим суб'єктам.

Одна із сучасних концепцій була надана Г.О. Бліною, якою сформульовано узагальнюючі та обґрунтовані висновки за сферою змістовного наповнення інформаційного забезпечення органів публічної адміністрації. Так, з позиції цієї вченої поняття «інформаційного забезпечення» містить наступні загальні ознаки: «мета – задоволення інформаційних потреб та забезпечення реалізації інформаційних прав; ресурс – інформація, вид, якість, обсяг, структура, форма, строк та носії використання якої визначаються інформаційними потребами та правами суб'єкта; зміст – неперервний процес, що складається з різних видів інформаційної діяльності; методи – створення, використання, дослідження, зберігання, захисту, передавання, обробки, знищення інформації; засоби – інформаційні системи, мережі, ресурси та інформаційні технології, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки; заходи із реалізації інформаційного забезпечення – комплекс нормативно-правових, організаційно-управлінських, науково-технічних та інших заходів; суб'єкт – фізичні та юридичні особи та їх об'єднання [55, с. 19]. Окрім цього, вченою було запропоновано під інформаційним забезпеченням органів публічної адміністрації вважати «забезпечений комплекс нормативно-правових, організаційно-управлінських, науково-технічних заходів неперервний процес створення, використання, дослідження, зберігання, захисту, передавання, обробки, знищення інформації визначеного виду, якості, обсягу, структури, форми, за допомогою інформаційних систем, мереж, ресурсів та технологій, спрямований на задоволення інформаційних потреб і реалізацію інформаційних інтересів

органів публічної адміністрації» [55, с. 20]. На наш погляд, окреслену концепцію доцільно взяти як базис, для закріплення за спеціалізованим Законом поняття «інформаційне забезпечення ВАС України».

Враховуючи період створення ВАС України, вважаємо, що інформаційне забезпечення в частині здійснення ним правосуддя як судом «першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції» [2], тобто антикорупційного правосуддя, а також адміністративна діяльність має забезпечуватись за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (далі – ЄСІТС).

Пригадаємо, що основи створення ЄСІТС закладено ще згідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року, коли було доповнено ст. 2-1 «Автоматизована система документообігу суду» – Господарський процесуальний кодекс України; ст. 11-1 «Автоматизована система документообігу суду» – Цивільний процесуальний кодекс України. Також Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах» від 05 червня 2009 року № 1475-V до тексту Кодексу адміністративного судочинства України було включено ст. 15-1 «Автоматизована система документообігу суду» [56]. Та у 2010 році було прийнято «Положення про автоматизовану систему документообігу суду» [18], яке чинне по сей день та до якого вносяться відповідні зміни (остання відбулася 17.07.2020 р.).

Сучасний етап розвитку системи інформаційного судочинства в Україні було розпочато після прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03 жовтня 2017 року № 2147-VIII [57], коли здійснюється апробація деяких

елементів ЄСІТС, а також їх доопрацювання. Прийняття даного законодавчого акту стало відправною точкою нового етапу розвитку законодавства, яким регулюється інформаційне забезпечення судочинства загалом. Вимогами даного закону вказується, що в судах, Вищій раді правосуддя, ВККСУ, Державній судовій адміністрації України, їх органах (підрозділах) повинно забезпечуватися функціонування ЄСІТС. Основоположний документ, який регламентує змістовне наповнення ЄСІТС є Наказ Державної судової адміністрації України від 13 квітня 2018 року № 168 «Про затвердження Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» [58].

Враховуючи те, що Законом України «Про Вищий антикорупційний суд» переважно регулюються адміністративно-правові відносини ВАС України [8, с. 10], що, власне кажучи, і свідчить про їх важливість, на нашу думку, інформаційне забезпечення ВАС України має включати в себе не тільки інформаційне забезпечення судочинства як таке, а й інформаційне забезпечення по іншим напрямам його діяльності як органу публічної влади. Подібного роду напрями, на наш погляд, викликані інформаційними потребами та інтересами ВАС України.

З метою продовження, зазначимо, що за чинною редакцією Закону України «Про вищий антикорупційний суд» не закріплюються систематизовані норми та статті, які б визначали змістовне наповнення інформаційного забезпечення ВАС України загалом та антикорупційного судочинства, зокрема. На нашу думку, в сучасних реаліях, коли роль інформації постійно зростає у системі судочинства, подібна ситуація може негативно вплинути на ефективність діяльності ВАС України. Беручи до уваги наведене, вважаємо, що законодавцю потрібно внести зміни до спеціалізованого Закону положеннями, які б встановили засади інформаційного забезпечення. Також в умовах запровадження ЄСІТС та розвитку концепції електронного правосуддя,

актуальним вбачається розробка та прийняття комунікаційної стратегії ВАС України, взявши за основу як приклад існуючу «Комунікаційну стратегію Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки» [59]. Отож, якщо реалізувати зазначені пропозиції, це посприєє удосконалити адміністративно-правове забезпечення діяльності ВАС України (його правовий статус), а також підвищить його взаємодію між іншими органами протидії корупції.

Говорячи про взаємодію ВАС України та інших антикорупційних органів, на нашу думку, можливо зрозуміти його як форму відносин даних суб'єктів під час протидії корупції, прояв якої відбувається через взаємний вплив на їх діяльність за рахунок відповідних засобів та методів, спрямованих на те, щоб забезпечити здійснення правосуддя, з ціллю – захищати особу, суспільства та державою від корупційних кримінальних правопорушень. З цього приводу сучасними дослідниками, які проводили аналіз ефективності функціонування система антикорупційних органів, відмічається важливість їх якісної взаємодії. Наприклад О.І. Пархоменко-Куцевіл стверджує, що «на сьогодні відсутня взаємодія зазначених органів, яка повинна бути врегульована в чинних нормативно-правових документах, водночас антикорупційні інституції дублюють діяльність одна одної» [60, с. 34]. «Це стосується складання адміністративних протоколів, нагляду за дотриманням законодавства в частині заповнення декларацій, а також конфлікту інтересів тощо», – вважає дослідниця [60, с. 34]. Натомість, Л.В. Шевченко наголошує, що «у взаємодії антикорупційних органів є такі проблеми як взаємні звинувачення керівництва НАЗК, НАБУ та САП; незабезпечення обміну інформацією між цими органами у повному обсязі» [61, с. 98]. Щодо проблем інформаційного обміну в процесі взаємодії антикорупційних органів вказує і О.І. Пархоменко-Куцевіл, якою пропонується з ціллю створення єдиних засад запобігання та протидії корупції «здійснювати обмін інформаційними базами в

межах компетенції органів Національного антикорупційного бюро, Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, а також посилити співпрацю між Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою та іншими антикорупційними органами для формування баз даних осіб, які вчинили корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення» [60, с. 35].

Враховуючи досить влучні позиції дослідників, вважаємо, що проблеми взаємодії існуючих антикорупційних органів в цілому мають вплив і на реалізацію адміністративно-правового статусу ВАС України та на ефективність його функціонування. В даному контексті вбачається за необхідне доповнити спеціалізований Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» окремою статтею щодо взаємодії ВАС з антикорупційними органами та передбачити, що така взаємодія буде здійснюватися через оперативний обмін інформацією з вільним використанням баз даних органів в системі антикорупційних органів, а також шляхом підтримання актуальності стосовно інформації, яка прив'язана до цих баз даних та в результаті оперативно реагувати на відповідні запити.

Насамкінець не можна оминати увагою важливе питання правового характеру, яке має пряме відношення до інформаційного забезпечення ВАС України, а саме відсутність чітко врегульованого порядку, за яким передаються справи, що підсудні ВАС, з інших судів, як це встановлено за прикінцевими та перехідними положеннями Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». Мається на увазі, що на сьогоднішній день не існує механізму та процедури подібної передачі. У зв'язку з цим, при відсутності чітких стандартів та процедури передачі справ, ВАС може зіштовхуватися з певними процесуальними труднощами, які можуть виникати в процесі здійснення

правосуддя та які в подальшому можуть впливати на строки розгляду справ. На нашу думку, існує потреба в тісній співпраці ВАС з Верховним судом щодо питань встановлення чіткого порядку передачі справ з інших судів до ВАС України та доводити до відома стосовно цього порядку місцеві та апеляційні суди.

Лейтмотивом та однією із вагомих задач діяльності ВАС України є відновлення довіри до судової системи, за допомогою оперативного та якісного розгляду відповідної категорії справ, які відносяться до компетенції ВАС України. До речі, трохи сухої статистики, за рік своєї роботи – ВАС України було винесено 16 вироків (15 обвинувальних; 1 виправдувальний) по справам Національного антикорупційного бюро (НАБУ) та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) [62] (Додаток А). Однак, більша частина справ були простими. Тож, ВАС України не є завершальним елементом за структурою антикорупційних органів, він в першу чергу функціонує як незалежний та компетентний судовий орган, керуючись вищим Законом України та Законом України «Про судоустрій і статус суддів», про що неодноразово доводилося говорити у попередніх підрозділах. Власне кажучи, з огляду на те, що суспільство до сих пір очікує серйозних результатів від ВАС України (у вигляді посадок усіх тих, хто за п'ять років довів країну до суцільної бідності) та в цілому здійснення правосуддя за повною відповідністю принципам змагальності кримінального процесу і верховенства права, дуже важливим є сформувати належну комунікацію між судьями-спікерами, прес-секретарем ВАС, з однієї сторони, та громадськістю і представниками засобів масової інформації – з іншої. Мета такої комунікації – донести інформацію про місію ВАС України, його задачі та результати діяльності.

Як висновок, необхідно вказати, що ВАС України, будучи ключовим органом під час вирішення справ щодо притягнення до відповідальності осіб, які винні за вчинення корупційних

правопорушень, повинен мати дієве інформаційне забезпечення. Нами було встановлено, що серед ключових напрямів удосконалення цього питання є наступні:

1) еволюція національного законодавства, яким регулюються інформаційні відносини за сферою судочинства, здійснюється поетапно та залежить від великої кількості чинників, ключовими з яких вважаються розвиток технологій інформаційного спрямування; правові реформи; імплементація міжнародних норм. Окреслені тенденції, в тому числі впливають і на подальше формування механізму інформаційного забезпечення ВАС України;

2) врахувавши сучасні концепції дослідників, запропоновано взяти їх напрацювання за основу, закріпивши за окремою статтею Закону України «Про Вищий антикорупційний суд» поняття «інформаційне забезпечення ВАС України», що в свою чергу, надасть розуміння цієї складової в процесі здійснення діяльності ВАС за цим напрямом;

3) враховуючи період створення ВАС України, вважаємо, що інформаційне забезпечення в частині здійснення ним правосуддя як судом «першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції», тобто антикорупційного правосуддя, а також адміністративна діяльність має забезпечуватись за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС);

4) в умовах запровадження ЄСІТС та розвитку концепції електронного правосуддя, актуальним вбачається розробка та прийняття комунікаційної стратегії ВАС України, взявши за основу як приклад існуючу «Комунікаційну стратегію Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки»;

5) законодавцю не завадило б внести зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», які б встановили засади інформаційного забезпечення;

б) вбачається за необхідне доповнити Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» окремою статтею щодо взаємодії ВАС з антикорупційними органами та передбачити, що така взаємодія буде здійснюватися через оперативний обмін інформацією з вільним використанням баз даних органів в системі антикорупційних органів, а також шляхом підтримання актуальності стосовно інформації, яка прив'язана до цих баз даних та в результаті оперативно реагувати на відповідні запити;

7) існує потреба в тісній співпраці ВАС з Верховним судом щодо питань встановлення чіткого порядку передачі справ з інших судів до ВАС України та доводити до відома стосовно цього порядку місцеві та апеляційні суди.

В цілому, якщо реалізувати окреслені вище напрями інформаційного забезпечення, це посприє загалом удосконалити адміністративно-правове забезпечення діяльності ВАС України (його правовий статус), а також підвищить його взаємодію між іншими органами протидії корупції.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі на основі існуючих напрацювань адміністративного права та норм чинного законодавства здійснено розгляд правового статусу Вищого антикорупційного суду України, виокремлено проблеми та сформульовано можливі рекомендації щодо подальшої перспективи розвитку адміністративно-правового статусу цього вищого спеціалізованого суду. Одержані в процесі дослідження результати дають можливість запропонувати наступні висновки:

1. На сучасному етапі функціонування ВАС України, можна констатувати, що наразі він є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України, який ще в певній мірі характеризується як суб'єкт адміністративного права та учасник адміністративно-правових відносин.

Встановлено, що переважно за рахунок адміністративно-правових норм урегульовуються відносини, які формуються в процесі функціонування ВАС України, обранні та призначенні на посади суддів, а також під час формування його апарату та організації його діяльності.

Відмічено, що в діяльності ВАС України адміністративно-правові відносини не є фундаментальними, однак, без їх якісного правового регулювання, ефективної роботи даного суду досягти неможливо.

Також було запропоновано поняття адміністративно-правових відносин, пов'язаних з діяльністю ВАС України як відносин, що регулюються правовими нормами адміністративного права та виникають між ВАС України, його посадовими особами, що наділяються адміністративними повноваженнями, а також підпорядкованими їм службовими особами, спрямованих на здійснення організаційного, майнового, інформаційного, документального, аналітичного забезпечення ВАС України з ціллю підтримувати незалежність,

ефективність цього суду, а також обов'язковість в процесі виконання його рішень.

2. Сформульовано визначення адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України, під яким слід розуміти заснований нормами адміністративного права процес, під час якого уповноваженими органами публічної влади, а також посадовими особами ВАС застосовуються спеціальні методи та засоби впливу на адміністративно-правові відносини даного суду з ціллю підтримувати незалежність, ефективність роботи, а також обов'язковість виконання його рішень.

Визначено, що змістом адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України є механізм його реалізації. Під механізмом адміністративно-правового регулювання ВАС України розуміється система адміністративно-правових засобів впливу на адміністративно-правові відносини ВАС, застосування якої здійснюється посадовими особами ВАС.

Встановлено, що адміністративно-правове регулювання діяльності ВАС України може здійснюватися за різними напрямками, які визначають його межі, зокрема: 1) створення, реорганізації та ліквідації ВАС; 2) кадрова та фінансова робота, а також матеріально-технічне та інформаційне забезпечення ВАС України (його апарату); 3) заміщення вакантних посад державних службовців апарату ВАС України; 4) визначення меж повноважень суддів ВАС України, якими обіймаються адміністративні посади; 5) правове регулювання питань, які стосуються особистого прийому громадян у ВАС України; 6) регулювання доступу до публічної інформації; 7) регулювання суддівського самоврядування ВАС України; 8) регулювання, яке стосується захисту суддів ВАС тощо.

Загалом, слід також вказати на необхідності закріплення адміністративно-правового регулювання діяльності ВАС України, а

також його механізму в спеціалізованому Законі, за окремою статтею, задля подальшого удосконалення та розвитку адміністративно-правового регулювання цього суду.

3. З'ясовано особливості функціонування ВАС України через визначення ключових концепцій правових гарантій незалежності суддів, взявши за основу міжнародне та чинне вітчизняне законодавство, а також було виокремлено деякі проблеми їх реалізації за цією сферою правового регулювання.

Аргументовано, що існуючі на сьогодні загальні гарантії незалежності суддів (передбачені Законом України «Про судоустрій та статус суддів») та спеціальні гарантії незалежності суддів (передбачені спеціалізованим Законом України «Про Вищий антикорупційний суд») ВАС України не є систематизованими за існуючим законодавством, що можна вважати одним із ключових факторів їх неефективності.

Загалом рівень антикорупційної політики, розвиток системи антикорупційного судочинства в нашій країні та вітчизняна наукова правове сфера потребують більш глобального підходу до встановлення гарантій незалежності ВАС України, а також його суддів. Вважаємо, що в рамках правового статусу ВАС України, потрібно говорити про доцільність створення механізму, який би забезпечив незалежність ВАС України, а також його суддів. До елементів такого механізму можливо відносити наступні: 1) принцип незалежності судової гілки влади, суду та суддів, змістовне наповнення якого передбачається вищим Законом України, а також міжнародними угодами, які ратифіковані Україною та будуть вказувати на кінцеву ціль, що спрямована на подальше функціонування механізму; 2) засоби правового, організаційного, інформаційного характеру, а також відповідні заходи, за допомогою яких буде мінімізовано та усунено негативні зовнішні і внутрішні впливи на ВАС України, а також його суддів, які будуть формувати змістовне наповнення даного механізму; 3) об'єктом впливу має бути

поведінка суддів, посадових осіб органів публічної влади та інших учасників судового провадження, а також представників інституцій міжнародного типу; 4) сфера реалізації має бути тою, що створює, реорганізовує та забезпечує функціонування ВАС України, а також визначає вектор діяльності його суддів; 5) мають передбачатися санкції, які будуть закріплені на нормативному рівні та підстави і порядок притягнення за порушення норм правового характеру, які встановлюють незалежність ВАС України, а також його суддів.

На наш погляд, подібного роду механізм, якому притаманна динамічна сутність, може забезпечити ще більш ефективну реалізацію принципу незалежності ВАС України, а також його суддів, аніж та сучасна концепція існуючих гарантій незалежності в чинному законодавстві. Для того, щоб даний механізм повноцінно функціонував, він повинен знайти своє законодавче відображення за спеціалізованим Законом України «Про Вищий антикорупційний суд».

4. З'ясовано, що під організаційним забезпеченням роботи ВАС України слід розуміти комплекс відповідних заходів, які мають фінансовий, кадровий, матеріально-технічний, інформаційно-методичний, організаційно-технічний характер та які спрямовуються на те, аби створити необхідно умови, щоб відбувалося повне, усебічне, об'єктивне та незалежне здійснення правосуддя ВАС України як суду «першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом».

Ключова роль в організаційному забезпеченні роботи ВАС України покладається на його апарат, що регламентовано статтею 16 спеціалізованого Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». Також нами було встановлено, що з-поміж його апарату здійснювати організаційне забезпечення ВАС України можуть інші підрозділи, зокрема: 1) бухгалтерська служба; 2) служба по роботі з персоналом;

3) підрозділи інформаційно-технічного та аналітичного типу; 4) служба охорони, тощо.

5. Встановлено, що адміністративними посадами у ВАС України є:

1) Голова ВАС (його заступник);

2) керівник апарату ВАС (його заступник);

3) керівник апарату Апеляційної палати ВАС та старший суддя цієї палати, який у випадку відсутності Голови Апеляційної палати ВАС виконує його обов'язки.

Визначено, що під адміністративними посадами ВАС України можна розуміти встановлені законом та штатним розкладом структурні частини ВАС як державного органу, яким відповідає юридично визначений обсяг прав та обов'язків адміністративного типу (адміністративні повноваження) стосовно організаційного керівництва у ВАС України з ціллю – забезпечити ефективне здійснення антикорупційного правосуддя.

Проаналізувавши положення спеціалізованого Закону України «Про вищий антикорупційний суд» було відмічено, що правовий статус осіб, які займають адміністративні посади у ВАС України – врегульовано недостатнім чином, який закріплює банкетні норми та не відображає характерні властивості діяльності даного суду, а відтак, його необхідно доопрацьовувати. Вважаємо, аби уточнити правовий статус осіб, які обіймають адміністративні та наділяються адміністративними повноваженнями, потрібно внести певні зміни до спеціалізованого Закону, зокрема:

1) чітко конкретизувати перелік осіб, які будуть займати адміністративні посади у суді;

2) врегулювати правовий статус апарату ВАС України, а також працівників підрозділів, якими здійснюється організаційне забезпечення його роботи.

Серед іншого, вважаємо, що після прийняття суддями ВАС України присяги, призначенням тимчасового виконуючого обов'язки керівника апарату ВАС та погодженням Вищою радою правосуддя України Типового положення про апарату суду – розробити та прийняти в найближчому майбутньому окреме Тимчасове положення про апарат ВАС України.

Також існує необхідність для подальшого поглибленого аналізу практики реалізації адміністративних повноважень Голови ВАС України (його заступника), Голови Апеляційної палати ВАС України, а також керівника апарату ВАС України (його заступника), з ціллю – виявляти недоліки правового регулювання судового адміністрування та визначати напрями удосконалення антикорупційного законодавства.

6. Розглянувши міжнародний досвід функціонування антикорупційних судів, виявивши позитивні та негативні аспекти їх діяльності, а також встановивши конкретні недоліки правового регулювання адміністративних відносин антикорупційних судів, на наш погляд, єдиним можливим позитивним результатом, на який потрібно вказати, є те, щоб наші законодавці, юристи та вчена спільнота приділяли значно більшу увагу питанням, які стосуються правової регламентації адміністративно-правових відносин ВАС України, аби забезпечувати ще більшу ефективність його функціонування та не допускати реалізації у вигляді несприятливих наслідків (ризиків), що проявляються за системою антикорупційних судів як в країнах азійського та африканського регіону, так і в деяких країнах ЄС.

Встановлено, що серед позитивних аспектів запровадження антикорупційних судів азійського та африканського регіону, так і в деяких країнах ЄС є наступні:

1) змога застосувати дієві процедури відбору та створити штат суддів, які будуть чесними та незалежними;

2) змога зменшувати навантаження на суддів по причині визначеної юрисдикції суду і порівняно меншою кількістю справ, які надаються для розгляду;

3) підвищувати професійну спеціалізацію суддів по причині розгляду ними справ, що близькі по категоріям, а також застосовувати сучасні підходи, щоб організувати та забезпечувати документообіг.

В свою чергу, серед негативних аспектів було виявлено такі як:

1) неефективний та сповільнений розгляд справ та корумповані судді;

2) фактичне створення двох паралельних між собою судових систем, коли по одним і тим же категоріям справ розгляд здійснюють як суди загальної юрисдикції, так і спеціалізовані суди, внаслідок чого застосовуються різні процедури розгляду та в результаті – законність подібних рішень знаходиться під сумнівом;

3) створення антикорупційного суду сприяє тому, щоб порушувати чинну систему.

7. Встановлено, що ВАС України, будучи ключовим органом під час вирішення справ щодо притягнення до відповідальності осіб, які винні за вчинення корупційних правопорушень, повинен мати дієве інформаційне забезпечення. Нами було визначено, що серед ключових напрямів удосконалення цього питання є наступні:

1) еволюція національного законодавства, яким регулюються інформаційні відносини за сферою судочинства, здійснюється поетапно та залежить від великої кількості чинників, ключовими з яких вважаються розвиток технологій інформаційного спрямування; правові реформи; імплементація міжнародних норм. Окреслені тенденції, в тому числі впливають і на подальше формування механізму інформаційного забезпечення ВАС України;

2) врахувавши сучасні концепції дослідників, запропоновано взяти їх напрацювання за основу, закріпивши за окремою статтею Закону

України «Про Вищий антикорупційний суд» поняття «інформаційне забезпечення ВАС України», що в свою чергу, надасть розуміння цієї складової в процесі здійснення діяльності ВАС за цим напрямом;

3) враховуючи період створення ВАС України, вважаємо, що інформаційне забезпечення в частині здійснення ним правосуддя як судом «першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, віднесених до його юрисдикції», тобто антикорупційного правосуддя, а також адміністративна діяльність має забезпечуватись за допомогою Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС);

4) в умовах запровадження ЄСІТС та розвитку концепції електронного правосуддя, актуальним вбачається розробка та прийняття комунікаційної стратегії ВАС України, взявши за основу як приклад існуючу «Комунікаційну стратегію Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки»;

5) законодавцю не завадило б внести зміни до Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», які б встановили засади інформаційного забезпечення;

6) вбачається за необхідне доповнити Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» окремою статтею щодо взаємодії ВАС з антикорупційними органами та передбачити, що така взаємодія буде здійснюватися через оперативний обмін інформацією з вільним використанням баз даних органів в системі антикорупційних органів, а також шляхом підтримання актуальності стосовно інформації, яка прив'язана до цих баз даних та в результаті оперативно реагувати на відповідні запити;

7) існує потреба в тісній співпраці ВАС з Верховним судом щодо питань встановлення чіткого порядку передачі справ з інших судів до ВАС України та доводити до відома стосовно цього порядку місцеві та апеляційні суди.

В цілому, якщо реалізувати окреслені вище напрями інформаційного забезпечення, це посприє загалом удосконалити адміністративно-правове забезпечення діяльності ВАС України (його правовий статус), а також підвищить його взаємодію між іншими органами протидії корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII (останні зміни: 20.06.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
2. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIII (останні зміни: 30.07.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 24. Ст. 212.
3. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 2-ге видання. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
4. Прошутя І.Д. Адміністративно-правові відносини у сфері функціонування місцевих загальних судів в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 162–173.
5. Запорожець М.П. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 Харків, 2004. 181 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: підруч.: у 2 т. / за ред. В.Б. Авер'янова. Київ: Юридична думка, 2004. Т. 1: Загальна частина. 2004. 584 с.
7. Борко А.Л. Адміністративно-правове забезпечення функціонування судової системи України: монографія / за заг. ред. О.М. Музичука. Харків: НікаНова, 2014. 524 с.
8. Хайдарова І.О. Вищий антикорупційний суд України як учасник адміністративно-правових відносин. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів*. 2018. № 3. С. 7–11.
9. Галуцько В.В., Олефір В.І., Короєд С.О. Адміністративне право України: підручник: у 2-х т. Херсон: ХМД, 2013. Т. 1. 396 с.
10. Рудниченко С.М. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності Державної судової адміністрації України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 149–152.

11. Іванищук А.А. Зміст адміністративно-правового регулювання діяльності судової гілки влади. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 1. С. 136–145.

12. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року № 254к/96 – ВР (останні зміни: 01.01.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

13. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII (останні зміни: 23.07.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

14. Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2016 року № 246 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2016. № 246.

15. Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України: Наказ Державної судової адміністрації України від 20 серпня 2019 року № 814 / Державна судова адміністрація України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2019. № 814.

16. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2010 року № 2939-VI (останні зміни: 01.10.2020) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

17. Про затвердження Типового положення про апарат суду: Наказ Державної судової адміністрації України від 8 лютого 2019 року № 131 / Державна судова адміністрація України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2019. № 131.

18. Положення про автоматизовану систему документообігу суду: Рішення Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 / Рада суддів України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2010. № 30.

19. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3781-XII (останні

зміни: 05.08.2018) / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

20. Про затвердження Положення про Службу судової охорони: Рішення Ради суддів України від 4 квітня 2019 року № 1051/0/15-19 / Ради суддів України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2019. № 1051/0/15-19.

21. Андрійко О.Ф. Адміністративно-правове регулювання діяльності Вищого антикорупційного суду в Україні: поняття, зміст та межі. *Вісник Вищої кваліфікаційної комісії суддів*. 2018. № 4. С. 30–35.

22. Татьков В.І. На шляху до ефективного судочинства. *Вісник господарського судочинства*. 2018. № 3. С. 12–15.

23. Звернення Ради суддів України щодо незалежності суддів від незаконного втручання з боку правоохоронних органів: Рішення ради суддів України від 21.06.2013 р. № 17. [Електронний ресурс]. URL: https://zib.com.ua/ua/print/33959-zvernennya_rsu_schodo_nezalezhnosti_suddiv_vid_vtruchannya_p.html (дата звернення: 17.10.2020).

24. Лемак В.В., Домборовський І.П. Висновок щодо деяких аспектів конституційності створення антикорупційних судів в Україні. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2319501-eksperti-rozkritikuvali-vinatkovij-poradok-ta-priznacenna-do-antikorupcijnogo-sudu.html> (дата звернення: 17.10.2020).

25. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції, ратифікованої законом від 18.10.2006 № 251-V «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції» / [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 17.10.2020).

26. Активісти вимагають від ВВКС чесного конкурсу до Антикорупційного суду. *Українська правда* – 8 листопада 2018 року. [Електронний ресурс]. URL:

<https://www.pravda.com.ua/news/2018/11/8/7197627/> (дата звернення: 17.10.2020).

27. ВККСУ отримала від міжнародних організацій список з 12 кандидатів до Громадської ради міжнародних експертів. [Електронний ресурс]. URL: <https://vkksu.gov.ua/ua/news/wkksu-otrimala-wid-miznarodnichorganizacij-spisok-z-12-kandidatiw-do-gromadskoi-radi-miznarodnichiekspiertiw> (дата звернення: 17.10.2020).

28. ВККС обрала Громадську раду міжнародних експертів для формування Антикорупційного суду. [Електронний ресурс]. URL: <https://ukranews.com/ua/news/594048-vkks-obrala-gromadsku-radumizhnarodnykh-ekspertiv-dlya-formuvannya-antikorupciynogo-sudu> (дата звернення: 17.10.2020).

29. Антикорупційний суд в Україні: хто буде обирати його суддів / [Електронний ресурс]. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/109520-antikorrupcionnyy-sud-vukraine-kto-budet-vybirat-ego-sudey> (дата звернення: 17.10.2020).

30. Венецианская комиссия сделала вывод по законопроекту об антикоррупционном суде в Украине. [Електронний ресурс]. URL: <https://sud.ua/ru/news/sudinfo/109377-venetsianskaya-komissiya-sdelala-vyvod-po-zakonoproektu-obantikorrupcionnom-sude-v-ukraine> (дата звернення: 17.10.2020).

31. Малишев Б. Сумні пригоди Вищого антикорупційного суду / [Електронний ресурс]. URL: <https://zbruc.eu/node/81182> (дата звернення: 17.10.2020).

32. Глущенко С.В. Проблемні питання організаційного забезпечення Вищого спеціалізованого суду. *Адміністративне право і процес: науково-практичний журнал*. 2014. С. 43–51.

33. Кирилюк Р.І. Про сутність категорії «організаційне забезпечення» щодо діяльності судів. *Публічне право*. 2012. № 2. С. 66–70.

34. Макаровець А.М. Вдосконалення адміністративного законодавства, яке регламентує діяльність апарату суду в Україні. *Верховенство права*. № 1. 2018. С. 50–56.

35. Великий юридичний енциклопедичний словник / за ред. акад. НАН України Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. 992 с.

36. Стрижак А.А. Державне управління забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 184 с.

37. Борко А.Л. Організаційно-правове забезпечення діяльності адміністративних судів України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків. 2009. 220 с.

38. Мащук В.Ю. Адміністративно-правове забезпечення функціонування апаратів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2014. 218 с.

39. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки: Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 / Президент України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2015. № 276/2015.

40. Михеева И.В. Особенности администрирования и управления в российских судах (сравнительно-правовой аспект). *Проблемы в законодательстве и пути их преодоления*: Сб. науч. статей по итогам междунар. науч.- практ. конф. 14–15 сентября 2007 г. Нижний Новгород : изд-во Нижегород. акад. МВД России, 2008. С. 426–433.

41. Золотарьова Я.С. Адміністративні посади та їх правовий статус у судовій системі України. *Юридична наука*. 2015. № 10. С. 46–52.

42. Калашник О.А. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні. автор. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2016. 28 с.

43. Дудченко О. Щодо адміністративних повноважень голови суду. *Публічне право*. 2013. №2. С. 205–212.

44. Дем'яненко І.В. Повноваження голови місцевого суду у світлі реформування законодавства про судоустрій та статус суддів. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2012. Вип № 11. С. 269–273.

45. Москвич Л.М. Проблеми підвищення ефективності судової системи: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.10. Харків, 2011. 485 с.

46. Ростовська К.В., Гришина Н.В. Міжнародний досвід боротьби з корупцією в правоохоронних органах. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Право*. 2016. С. 89–92.

47. Як спрацювали спеціалізовані антикорупційні суди в світі? Уроки для України. Антикорупційна ініціатива. [Електронний ресурс]. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4333/1/33.pdf> (дата звернення: 17.10.2020).

48. Семенюк Я. Світовий досвід. Як працює Антикорупційний суд в інших країнах. *Вісник академії правових наук України*. 2016. № 6. С. 72–77.

49. Стівенсон М. Шютте С. Спеціалізовані антикорупційні суди: порівняльний аналіз: *антикорупційний ресурсний центр Інституту імені Крістіана Міхельсена*. 2017. № 5. С. 7–12.

50. Слюсар А. Антикорупційний суд в Україні: передумови утворення та гарантії ефективності. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2017/02/15/7135474/> (дата звернення: 17.10.2020).

51. Корсун С.І. Механізм адміністративно-правового регулювання запобігання фінансуванню тероризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. Вип. 6-2(1). С. 116–119.

52. Гарник К. Антикорупційний суд: міжнародний досвід та українські реалії. [Електронний ресурс]. URL:

https://censor.net.ua/blogs/3072501/antikoruptyyiniyi_sud_mjnarodniyi_dosv_d_ta_ukransk_real (дата звернення: 17.10.2020).

53. Хайдарова І.О. Іноземний досвід правового регулювання адміністративних відносин антикорупційних судів. *Право і суспільство*. 2019. № 1. С. 118–124.

54. Рекомендація № R (84)5 Комітету міністрів Ради Європи стосовно принципів цивільного судочинства, направлених на вдосконалення судової системи / [Електронний ресурс]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_126 (дата звернення: 17.10.2020).

55. Блінова Г.О. Понятие и содержание информационного обеспечения органов публичной администрации. *Leges si Viata*. 2018. № 12. С. 17–21.

56. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження автоматизованої системи документообігу в адміністративних судах: Закон України від 5 червня 2009 року № 1475-VI / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 45. Ст. 683.

57. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436.

58. Про затвердження Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Наказ Державної судової адміністрації України від 13 квітня 2018 року № 168 / Державна судова адміністрація України. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2018. № 168.

59. Про затвердження Комунікаційної стратегії Національного агентства з питань запобігання корупції на 2018-2020 роки: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від

27 квітня 2018 року № 811 / Національне агентство з питань запобігання корупції. *Офіційний вісник Верховної Ради України*. 2018. № 811.

60. Пархоменко-Куцевіл О.І. Розвиток системи антикорупційних інституцій в Україні. *Теорія та історія державного управління Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3(38). С. 33–38.

61. Шевченко Л.В. Стан та перспективи боротьби з корупцією в Україні. *Право України*. 2018. С. 97–101.

62. Новіков О. Річниця роботи ВАКС: що встиг зробити антикорупційний суд. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/09/08/kolonka/oleh-novykov/polityka/richnytsya-roboty-vaks-vstyh-zrobyty-antukorupczijnij-sud> (дата звернення: 17.10.2020).

ДОДАТОК

Додаток А

Кількість вироків, винесених Вищим антикорупційним судом України за рік своєї роботи (з 5 вересня 2019 року по 5 вересня 2020 року)

Вищим антикорупційним судом України (далі – ВАС України) було винесено 7 вироків за одержання неправомірної вигоди, надання неправомірної вигоди або одержання хабара за зловживання службовим становищем. Першим, кого засудили за одержання неправомірної вигоди, став суддя Малиновського районного суду міста Одеса Анатолій Целух. Йому призначили покарання у вигляді позбавлення волі строком до 7 років з конфіскацією майна. Також судді заборонили протягом 3 років обіймати певні посади. Наразі Целух оскаржує це рішення.

За зловживання впливом ВАС України виніс уже 5 вироків: экс-слідчого прокуратури Київської області Олександра Павленка позбавили волі на 4 роки, а адвоката Олексія Боженка – на 3 роки (вирок оскаржується); депутата Київської облради Олександра Мефодія позбавили волі на 5 років із конфіскацією автомобіля (вирок оскаржується); экс-директора державного підприємства «Ржищівський військовий лісгосп» Олександра Левківського позбавили волі на 4 роки, а його пособника Юрія Марисика – на 3 роки (їх також визнали винними в одержанні неправомірної вигоди, вирок поки не набув чинності); адвоката Ярослава Мороченця оштрафували на 25 500 грн за пособництво у зловживанні впливом рівненському судді на підставі угоди та оштрафували на таку ж суму адвоката Сергія Чернобая (останні два вирокі набули чинності).

5 вироків ВАС України виніс за недостовірне декларування, простіше кажучи, брехню в декларації посадовців. Зокрема, найперший

вирок суду якраз стосувався цієї статті Кримінального кодексу України – экс-суддю апеляційного суду Дніпропетровської області Надію Посуня визнали винною і оштрафували на 51 тисячу грн за неподання електронних декларацій за 2015-2018 роки; її колегу Зою Пономарь за таке ж обвинувачення оштрафували на 51 тис. грн., а ще одного їхнього колегу – Олександра Баранніка – за таке ж обвинувачення взагалі виправдали (САП оскаржує вирок); колишнього народного депутата Геннадія Бобова теж оштрафували на 51 тис. грн. та такий самий штраф виписали экс-директору Львівського бронетанкового заводу Роману Тимківу.

Ще два вирокі винесені за зловживання службовим становищем. Три роки умовно призначили экс-нардепу від фракції «Блоку Петра Порошенка» Олександру Черненку за одержання компенсації на оренду житла в Києві на підставі угоди з прокурором, а на 5 років позбавили волі колишнього генерального директора Херсонської ТЕЦ Богдана Педченка. Він наразі оскаржує свій вирок.

Ще один вирок винесли за розтрату майна колишньому директору дочірнього підприємства «Центргаз» ВАТ «Кіровоградгаз» Костянтину Старовойту. Його позбавили волі строком на 8 років і конфіскували автомобіль. Однак поки невідомо, чи оскаржив він свій вирок, оскільки 6 вересня минув місяць з дня його винесення, а, за даними Судової влади, апеляційну скаргу на рішення не було подано. По одному вирокі ВАКС виніс за статтями надання неправомірної вигоди і легалізації коштів. Обидва рішення ухвалені на підставі укладеної угоди між обвинуваченим та прокурором. За надання хабара голові Фонду державного майна Дмитру Сенниченку визнали винним Сергія Щербака. Йому призначили покарання у вигляді позбавлення волі на 5 років із іспитовим строком у 3 роки. За легалізацію коштів у справі «Укркосмосу» умовно позбавили волі Анатолія Панченка. Основна

справа перебуває на розгляді суддів ВАКС. Наразі в ній дослідили 57 із 110 томів письмових доказів.

Що далі?

Наразі складно надати зважену оцінку діяльності суду, але динаміка в ухваленні вироків дає надію на збільшення кількості розставлених крапок у багатьох справах.